

РЕФЕРАТ

Випускна робота: 79 стор., 12 табл., 2 рис., 34 джерела.

Об'єктом дослідження є виробничо-господарська діяльність цеху з виробництва карбаміду ПрАТ «СЄВЄРОДОНЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ АЗОТ».

Виробництво та реалізація продукції, виробничі ресурси та витрати цеху М-3 є предметом дослідження.

Мета випускної роботи – розробка пропозицій щодо підвищення ефективності виробничої діяльності цеху з виробництва карбаміду.

Розглянуті теоретичні та методичні засади аналізу виробничої діяльності.

Проаналізовані техніко-економічні показники діяльності цеху М-3, виробництво та реалізація продукції, склад, динаміка та ефективність використання основних засобів, матеріальних та трудових ресурсів, склад та динаміка витрат на виробництво продукції.

Розроблені рекомендації щодо підвищення ефективності виробничої діяльності цеху з виробництва карбаміду ПрАТ «СЄВЄРОДОНЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ АЗОТ».

АНАЛІЗ, ВИРОБНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ, РЕСУРСИ, ВИРОБНИЦТВО ,
ВИТРАТИ, ЕФЕКТИВНІСТЬ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	6
1.1. Теоретична сутність економічної категорії «ефективність діяльності підприємства».....	6
1.2. Критерії оцінки діяльності підрозділів підприємства.....	12
1.3. Методика проведення аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства.....	20
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ЦЕХУ З ВИРОБНИЦТВА КАРБАМІДУ ПрАТ «СЄВЄРОДОНЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ АЗОТ» ТА АНАЛІЗ ЙОГО ВИРОБНИЧО- ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	26
2.1. Загальні відомості про спеціалізацію ПрАТ «СЄВЄРОДОНЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ АЗОТ» та його техніко-економічні показники.....	26
2.2. Характеристика цеху М-3 і аналіз динаміки його техніко- економічних показників.....	34
2.3. Аналіз виробництва та відвантаження продукції цеху М-3..	41
2.4. Аналіз використання виробничих ресурсів цеху М-3.....	44
2.5. Аналіз складу та структури собівартості продукції.....	56
РОЗДІЛ 3. ВИЗНАЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	62
3.1. Фактори підвищення та резерви зростання ефективності виробничої діяльності підприємства.....	62
3.2. Шляхи покращення результатів діяльності цеху М-3.....	66
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	76

ВСТУП

Забезпечення ефективного функціонування підприємств усіх галузей економіки потребує економічно грамотного управління їхньою діяльністю, яке багато в чому визначається умінням її аналізувати. За допомогою аналізу вивчають тенденції розвитку, глибоко і системно досліджують фактори зміни результатів діяльності, обґрунтовують плани та управлінські рішення, здійснюють контроль за виконанням їх, виявляють резерви підвищення ефективності виробництва, оцінюють результати діяльності підприємства та їх чутливість до управлінських впливів, виробляють економічну стратегію його розвитку.

Аналіз господарської діяльності - це наукова база прийняття управлінських рішень у бізнесі. Для обґрунтування їх необхідно виявляти і прогнозувати наявні і потенційні проблеми, виробничі і фінансові ризики, визначати вплив управлінських рішень на рівень ризиків і доходів суб'єкта господарювання.

Об'єктом дослідження є виробнича діяльність цеху М-3 ПрАТ «СЄВЄРОДОНЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ АЗОТ».

Предмет – виробництво і реалізація продукції, стан, структура і динаміка його виробничих ресурсів: основних засобів, матеріальних і трудових ресурсів, витрати на виробництво карбаміду.

Мета дослідження – визначення шляхів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності цеху з виробництва карбаміду ПрАТ «СЄВЄРОДОНЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ АЗОТ».

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- розглянути сутність та завдання аналізу виробничої діяльності;
- розкрити методику проведення аналізу виробничої діяльності;
- надати характеристику діяльності ПрАТ «СЄВЄРОДОНЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ АЗОТ»;
- охарактеризувати виробничу діяльність цеху М-3 ПрАТ

«СЄВЄРОДОНЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ АЗОТ» та проаналізувати його техніко-економічні показники;

- оцінити ступінь виконання плану та ритмічність виробництва карбаміду;

- проаналізувати склад, динаміку і структуру основних виробничих фондів, ефективність їх використання;

- охарактеризувати ефективність використання матеріальних ресурсів;

- дати оцінку забезпеченості трудовими ресурсами, їх структури, руху та ефективності використання;

- дослідити структуру і динаміку собівартості виробленої продукції, оцінити вплив факторів на її зміну;

- розробити рекомендації щодо підвищення ефективності виробничої діяльності цеху з виробництва карбаміду.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Теоретична сутність економічної категорії «ефективність діяльності підприємства»

Визначенню сутності поняття ефективності присвячена велика кількість наукових праць. Водночас поняття «економічної ефективності» потребує детальнішого аналізу. Предметом дискусій економістів залишаються такі питання, як економічна природа нормативів економічної ефективності, ступінь диференціації цих нормативів за галузями, встановлення бази порівняння варіантів. [26]

Слово «ефективність» походить від слова «ефект», що в буквальному з латинського «effectus» означає виконання, дія, або від «efficio» - дію, виконую. Згідно з Великим тлумачним словником української мови, ефект – результат, наслідок яких-небудь причин, сил, дій, заходів, а ефективність – характеристика якого-небудь об'єкта (пристрою, процесу, заходу, виду діяльності), що відображає його суспільну користь, продуктивність та інші позитивні якості.

Шеремет О. Д. і Сайфулін Р. С. вважають, що ефективність є однією з найскладніших категорій економічної науки. Вона виступає основою побудови кількісних критеріїв цінності прийнятих рішень, використовується для формування матеріально-структурної, функціональної і системної характеристик господарської діяльності. [25]

Прийнято розрізняти поняття економічний ефект і економічна ефективність. економічний ефект – корисний результат економічної діяльності, зиск від неї, а економічна ефективність – це категорія, що оцінюється співвідношенням отриманого ефекту та всієї суми витрат (затрат)[26].

Так, у Ковальова А.П. і Кочалоса М.К., економічний ефект – це

абсолютна економія в вигляді зниження собівартості або приросту прибутку, яку отримують від впровадження певного виду конструкції машини або міроприємства за певний період, а економічна ефективність являє собою відношення економічного ефекту до капітальних вкладень [26].

В ринкових умовах поняття «ефективність» тісно пов'язане з використанням фінансово-виробничих ресурсів. Це зумовлено тим, що метою кожного суб'єкта господарювання є отримання найвищого результату, досягнення якого стає можливим за умови оптимального формування й ефективного використання всіх видів ресурсів. Саме тому визначення, які наведено в економічній літературі, зводяться в основному до того, коли ефективність пропонується розглядати як відношення результату діяльності (процесу, операції, проекту) до витрат, що зумовили його отримання.

Аналізуючи теоретичні підходи як вітчизняних, так і зарубіжних науковців до економічної сутності «ефективності», Білик М.Д. називає такі характеристики:

- якісний результат певної діяльності, що характеризує її продуктивність;
- результат ефективного та раціонального використання всіх видів ресурсів;
- співвідношення конкретного кінцевого результату до витрат, що забезпечили його отримання.[5]

Андрійчук В.Г. стверджує, що ефективність — це економічна категорія, яка відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами. Категорію «ефективність» він тісно пов'язує з поняттям «рентабельне ведення виробництва», причому при вимірюванні ефективності ресурси можуть бути представлені або в певному обсязі за їх первісною (переоціненою) вартістю (застосовувані ресурси), або частиною їх вартості у формі виробничих витрат (виробничо-спожиті ресурси). А економічна ефективність — це таке співвідношення між результатами виробництва і ресурсами, при якому отримують вартісні

показники ефективності виробництва. При цьому можливі три варіанти вказаного співвідношення: 1) ресурси і результати виражені у вартісній формі; 2) ресурси — у вартісній, а результати — у натуральній формі; 3) ресурси — у натуральній, а результати — у вартісній формі [4, с. 397-399].

Сурмін Ю.П. характеризує ефективність як показник успішності функціонування системи для досягнення встановлених цілей [5, с.354]. Більше того, саме поняття ефективності притаманне виключно системам. З огляду на це, перед системами часто ставиться ціль досягти максимального ефекту за мінімуму витрат. Тут є дві суперечливі цілі, тому що протилежні екстремуми за цими двома критеріями ніколи не збігаються. Подібна ціль є просто нереальною, оскільки в ній порушується принцип граничної ефективності, відповідно до якого існує верхня межа ефективності будь-якої системи з обмеженими ресурсами. На практиці навряд чи можливо досягти будь-якого корисного результату без певних витрат. Частіше за все співвідношення цих суперечливих критеріїв відображається деяким функціональним взаємозв'язком кривої, для якої характерні збіг, як правило, нульового ефекту з нульовим рівнем витрат, а також зниження темпів приросту ефекту зі збільшенням витрат. [9, с. 81]

Більшість авторів розуміють категорію ефективності як відношення ефекту до витрат чи ресурсів, які були затрачені на його досягнення. Такий підхід називають витратним (або затратним). Суть «затратного» підходу полягає в тому, що економічна ефективність – це співвідношення результатів діяльності і затрат [12]. Тобто вона є співвідношенням результату або ефекту будь-якої діяльності і витрат, пов'язаних з її виконанням. А для Орлова П.А., ефективність може бути як співвідношення результату і витрат, так і співвідношення витрат і результатів діяльності [18, с.367].

У межах «затратного» підходу результат діяльності – це надлишок вартості над витратами виробництва, які є вираженими в грошовій формі поточними затратами на виробництво і збут продукції [11]. Схожої думки і Рибін В.С., який наголошує, що одним з основних елементів, які

характеризують поняття економічної ефективності є вид результату корисної діяльності, при цьому ефект є абсолютним перевищенням результатів над витратами [23, с. 7-8]. Ми погоджуємось з ними, адже для визначення економічної ефективності слід перш визначити отриманий економічних ефект.

Крім затратного існує ресурсний підхід, за яким характеризують ефективність використання одиниць ресурсів підприємства: фінансових, матеріальних, трудових. Зокрема Абалкін Л.І. визначає поняття «економічної ефективності» як отримання певного результату на одиницю використовуваних ресурсів [3].

Мочерний С.В., Єрохін С.А. та Каніщенко Л.О. стверджують, що економічна ефективність – це досягнення найбільших результатів за найменших витрат живої та уречевленої праці. Вона є конкретною формою вияву дії закону економії часу. В умовах капіталістичного способу виробництва узагальнюючим показником економічної ефективності є норма прибутку, а також продуктивність і фондомісткість праці, фондівіддача і фондомісткість продукції, матеріаловіддача і матеріаломісткість продукції, економічна ефективність капітальних вкладень, нової техніки, енергомісткість продукції та ін. [19, с. 282]

Падерін І.Д. визначає сутність економічної ефективності підприємства в економії всіх питомих витрат на виробництво продукції, що визначає його дохідність [29, с.90].

На думку Івашківа Т.С. кінцевим результатом діяльності підприємства в межах «ресурсного» підходу вважається прибуток [28].

О. Шнипко характеризує економічну ефективність як комбінацію ресурсів, що дозволяє досягти максимального випуску товарів з найменшими витратами. Такий висновок базується на тому, що суперництво між підприємствами за економічно вигідні умови виробництва та реалізації продукції з метою отримання максимального прибутку спонукає виробників до більш раціонального використання основних фондів. [31].

Поклонський С.Т. і Мухопадов В.Г. визначають сутність категорії економічна ефективність як ступінь результативності затрат і рівень економічного прогресу суспільства [21].

Щодо існування затратного та ресурсного підходу до поняття економічної ефективності ми погоджуємось з Гойко А.Ф, який пропонує розрізняти поняття ефективність витрат, яке є відношенням результатів виробництва до фактично витрачених засобів, та поняття ефективності використання ресурсів, яке є відношення результатів виробництва до авансованих основних і оборотних коштів. Однак вони також є і тісно взаємозалежні, оскільки поточні витрати, залежать від розміру і структури наявних фондів і швидкості їхнього обороту [7].

Долан Е Дж. і Ліндсей Д. вважають економічну ефективність таким станом справ, за якого неможливо здійснити жодної зміни, яка більш повно задовольняла б бажання однієї людини, не перешкоджаючи задоволенню бажань іншої людини [10]. Таке формулювання поняття економічної ефективності іноді називають ефективністю Паретто. При цьому головним завданням управління є узгодження різних інтересів та формування на найоптимальнішому співвідношенні комплексу цілей і завдань.

Макміллан Р. вважає, що економічна ефективність – це виробництво найкращої або оптимальної комбінації продукції на основі використання найбільш ефективної комбінації ресурсів. Під оптимальною комбінацією продукції, зазвичай, розуміють таку їх комбінацію, яка була б обрана індивідуальними споживачами на досконалому ринку в залежності від ціни. А оптимальною комбінацією ресурсів буде така, яка дасть змогу виробляти продукцію з мінімальними альтернативними витратами [16].

Ми погоджуємось з Т.С. Голубевою та І.В. Колосом, які зазначають, що для визначення економічної ефективності діяльності підприємства слід порівнювати результати діяльності (економічний ефект) з витратами або ресурсами, які забезпечили цей результат. [8]

Поняття економічної ефективності тісно взаємозв'язане з поняттям

ефективність виробництва (діяльності).

Долан Е Дж., Ліндсей Д. під ефективністю в виробництві розуміють ситуацію, за якої при наявному рівні знань і даній кількості виробничих ресурсів, неможливо виробити більшу кількість одного товару, не жертвуючи при цьому можливістю виготовити деяку кількість іншого товару [10]

У Макаровської Т.П. та Бондар Н.М. ефективність роботи є відсутністю втрат, або таким використанням ресурсів, яке забезпечує максимально можливий рівень задоволення за даних факторів виробництва та технології [15].

У Руснака П.П. ефективність виробництва є складною узагальнюючою економічною категорією, в якій відображається дія об'єктивних економічних законів і висвітлюється одна з найважливіших сторін суспільного виробництва – результативність [22].

Богуцький О.А. стверджує, що ефективність виробництва поєднує в собі економічну ефективність та соціальну ефективність. У нього поняття «економічна ефективність» визначає лише економічні результати і показники ефективності, а загальне поняття «ефективність» включає ще й «соціальні результати ефективності виробництва, праці, застосування нової техніки, технології тощо» [6].

Такої ж думки дотримуються Іщенко І.І., Терещенко С.П., які поділяють ефективність виробництва на виробничо-економічну та соціально-економічну. Виробничо-економічна ефективність відображає ефективність функціонування продуктивних сил, матеріально-технічної бази, рівень використання виробничих ресурсів і передбачає мінімізацію витрат на одержання відповідного результату. Соціально-економічна ефективність відображає результативність виробництва в цілому і є свідченням рівня відповідності вибраного курсу дій цілям підприємства [13].

У Нелепа В.М., ефективність виробництва відображається у всебічному використанні всіх факторів виробництва: земельних і трудових ресурсів, матеріально-технічних засобів [20].

Е. Нілі, К. Адамс, М. Кеннерлі розглядають ефективність діяльності підприємства з п'яти взаємопов'язаних точок зору [17]:

- задоволення потреб зацікавлених сторін (хто є основним учасником програми або проекту, на що воно сподівається і які мають потреби);
- вклад зацікавлених сторін (чого саме підприємство бажає і потребує від зацікавлених сторін на взаємовигідній основі);
- інноваційні стратегії (які інноваційні стратегії необхідно розробити для того, щоб задовольнити побажання й потреби зацікавлених сторін, враховуючи при цьому власні інтереси);
- процеси (які бізнес-процеси необхідно налагодити, аби реалізувати стратегії);
- можливості (які саме можливості необхідні для управління бізнес-процесами).

Всебічне дослідження гносеологічних та онтологічних аспектів даного поняття, а також підходів до вивчення категорії „ефективність” дозволили визначити її як співвідношення результату діяльності до її потреб, цілей і витрат (рис. 2.1).

Таким чином, можна дійти висновків що функція досягнення мети має важливе значення при визначенні ефективності. Підхід до розгляду «ефективності» з позиції досягнення мети не суперечить підходу до розгляду «ефективності» в значенні результативності, він має більш складний характер, критеріями цього підходу є відповідність фактичного результату поставленій меті. Ефективність розглянута з позиції досягнення мети характеризує якість отриманого результату.

1.2. Критерії оцінки діяльності підрозділів підприємства

Планування і контроль є не тільки важливими регулюючими чинниками. Вони створюють необхідну інформаційну базу для оцінки діяльності організаційних підрозділів підприємства й окремих працівників,

на якій будується механізм їх мотивації. Оцінка діяльності — логічне продовження контрольних операцій. Через таку оцінку стимулюється реакція працівників на результати своєї діяльності і можливі відхилення фактичних показників від установлених (планових, нормативних, граничних) чи бажану динаміку останніх.

Оцінка діяльності здійснюється за допомогою певної системи показників. Ці показники не можуть бути однаковими для різних підрозділів, зважаючи на специфіку їх функціонування, але є деякі загальні вимоги до змісту і формування таких показників. Коротко розглянемо ці вимоги.

Показники підрозділів мають бути узгоджені з показниками роботи підприємства, утворювати з ними єдину систему показників і водночас ураховувати специфіку діяльності підрозділу. Необхідність взаємоув'язки показників по вертикалі (підприємство — цех — дільниця — бригада — робоче місце) впливає з єдності цілей діяльності підрозділів усіх рівнів — випуск продукції згідно з установленими потребами з мінімальними витратами, що на рівні підприємства забезпечує максимальний прибуток.

Змістовна ув'язка показників по вертикалі не означає прямого їх перенесення на нижчі рівні в незмінному вигляді. Такий формалізм у побудові системи планово-оцінних показників підрозділів, що іноді трапляється на практиці, не має сенсу. Якщо, наприклад, показник прибутку є визначальним на рівні підприємства, то це ще не означає, що він обов'язково має застосовуватись на рівні цеху, а тим більше дільниці. На низових рівнях його замінює в більшості випадків показник витрат. Продуктивність праці та інших ресурсів на рівні підприємства обчислюється на основі обсягу товарної продукції у грошовому виразі, на рівні підрозділів це може бути обсяг продукції у трансфертних цінах, нормо-годинах, натуральних вимірниках тощо. Різні модифікації може мати показник витрат. Отже, основні показники діяльності підприємства трансформуються на рівні підрозділів із урахуванням конкретних умов (закінченості циклу виготовлення продукції, стану нормативної бази, обліку та ін.).

Кількість контрольованих і оцінювальних показників має бути достатньою для того, щоб підпорядкувати діяльність структурних підрозділів завданням, що стоять перед підприємством у цілому, але при цьому надмірно не обмежувати їх оперативну самостійність. Жорстка регламентація діяльності підрозділів підприємства численними показниками, що встановлюються і контролюються зверху, не створює належних умов для ефективної роботи. Функціонування підрозділу будь-якого рівня має певною мірою динамічний, імовірнісний характер, тому він повинен бути здатним до саморегулювання в певних межах. Це досягається прийняттям ряду рішень оперативно, на місці. Крім цього, зайва регламентація роботи зверху обмежує сферу прояву трудової активності та творчої ініціативи колективу працівників і керівництва.

Показники, за якими здійснюється контроль і оцінювання діяльності, повинні мати кількісний вимір на основі оперативного і бухгалтерського обліку. Без налагодженого належним чином кількісного обліку економічні показники втрачають свою об'єктивну основу та економічне значення, перестають бути важелями управління. У принциповій схемі, що лежить в основі економічного управління будь-яким підрозділом (планування — оцінювання на основі обліку — мотивація), облік відіграє надзвичайно важливу роль. На багатьох вітчизняних середніх і великих підприємствах деякі важливі показники не застосовують у низових підрозділах через низький рівень організації їх обліку або його відсутність взагалі. Це стосується передусім показника витрат у дільницях і бригадах.

Показники мають бути порівнянними в межах планово-оцінювальних періодів. Це означає, що на різних етапах розрахункового (планового, звітного) періоду зміст і методика обчислення планових і фактичних показників мають бути однаковими. Актуальною ця вимога є передусім стосовно визначення обсягу виробництва і показників, що обчислюються на його основі (продуктивності праці та інших факторів виробництва, скоригованих планових витрат на фактичний обсяг продукції та ін.). Так, для

вимірювання обсягу продукції в цехах, дільницях, бригадах на практиці широко застосовується такий вимірник, як норма-години, в основу якого покладено норми часу на виготовлення продукції. Але, як відомо, такі норми змінюються в часі при зміні трудомісткості робіт. Тому для порівняння обсягів продукції, виготовленої у різні календарні періоди, їх планових і фактичних величин цей показник слід обчислювати у стабільних (незмінних) норма-годинах. Якщо з цією метою використовуються діючі поточні норми, то їх треба скоригувати відповідно до проведених змін.

При оцінці роботи підрозділів особливе значення має порівнянність такого важливого показника, як витрати (собівартість продукції). Це стосується складу витрат, методики їх обчислення, розподілу непрямих витрат, розмежування чинників впливу на відхилення фактичних витрат від планових на залежні (регульовані) та незалежні (нерегульовані) від місця їх виникнення та ін.

Згідно з розглянутими вимогами встановлюється система показників, за якими планується, контролюється й оцінюється робота підрозділів. Серед них виділяються основні показники, що відображають кінцевий результат (мету) діяльності та її ефективність. Як уже зазначалося, для внутрішньоопераційних підрозділів кінцевий результат діяльності виражається у виготовленні продукції певної номенклатури, а ефективність — у сумі витрат на її обсяг (собівартість продукції). Отже, ці два показники є основними для подібних підрозділів і взагалі для всіх місць витрат (центрів відповідальності). Для підрозділів — центрів прибутку основним показником діяльності є прибуток, який безпосередньо виражає загальну мету діяльності підприємства.

Усі інші показники, що можуть застосовуватись у системі внутрішнього управління, є допоміжними і використовуються для деталізації контролю, його посилення в певних аспектах, стимулювання окремих напрямків роботи, збору інформації для аналізу тощо. До таких показників

належать: ритмічність роботи, продуктивність праці, фондівдача, рівень завантаження устаткування, трудомісткість продукції та ін.

Планування й оцінка роботи основних і допоміжних цехів у загальних рисах однакові. Приблизно такі ж самі застосовуються і показники. Однак при виборі оцінювальних показників для допоміжних підрозділів слід урахувати їх специфіку й особливості виготовлюваної продукції. З цієї точки зору допоміжні цехи часто поділяють на дві групи.

Перша група — це цехи, котрі виготовляють продукцію, як правило, внутрішнього призначення, що значною мірою обумовлює технічний рівень основного виробництва. Потреба у такій продукції досить висока, частина її може реалізовуватися на сторону. До таких підрозділів належать цехи нестандартного (спеціального) устаткування, інструментальний, ремонтний та ін. Діяльність таких підрозділів оцінюється за показниками, аналогічними показникам основних підрозділів.

До другої групи відносять підрозділи з суто обслуговуючими функціями. Їх основне завдання — безперебійне обслуговування основного виробництва за мінімальних витрат. При раціоналізації такого обслуговування й економному використанні продукції та послуг допоміжних цехів їх загальний обсяг може знижуватися, що свідчить про ефективнішу роботу. До таких цехів насамперед належать енергетичні (наприклад котельні, компресорні) та транспортні. Звідси випливає, що обсяг продукції (послуг) цих підрозділів, а також відносні показники, що обчислюються на його основі, не завжди характеризують ефективність їх роботи. Маються на увазі такі показники, як собівартість одиниці продукції (послуг), продуктивність праці, фондівдача та ін.

У міру зниження обсягу виробництва за інших рівних умов зазначені відносні показники погіршуються. Тому для допоміжних підрозділів другої групи основними показниками, що характеризують результати їх діяльності, є безперебійне обслуговування підрозділів — споживачів продукції та послуг установленої номенклатури (відсутність претензій на обслуговування) та

додержання витрат у межах кошторису. За ними й слід оцінювати роботу зазначених підрозділів.

Діяльність виробничих дільниць і бригад оцінюється за тими показниками, які залежать від їхньої роботи та обліковуються по цих підрозділах. Здебільшого до таких показників належать випуск продукції (виконання робіт) у натуральному виразі згідно з установленим планом-графіком і елементи витрат, що залежать від роботи дільниці (бригади) та обліковуються на її рівні.

Суттєвим недоліком внутрішньоцехового економічного управління на ряді підприємств є те, що дільницям і бригадам не встановлюють рівня витрат на виробництво. Як наслідок, послаблюється мотивація до економічного використання ресурсів. Це пов'язано передусім з відсутністю розгорнутої системи обліку витрат по дільницях. Треба насамперед планувати й обліковувати ті витрати, частка яких у загальних витратах дільниці (бригади) істотна. Їх склад залежить від специфіки виконуваної на дільницях і в бригадах роботи. Так, для заготівельних підрозділів це передусім вартість основних матеріалів, енергії технологічного призначення та інструментів. На обробних дільницях поряд з переліченими витратами важливе місце займає вартість напівфабрикатів, на складальних — витрати на тару і пакувальні матеріали у разі пакування в цехах та ін.

Основним методом оцінки роботи підрозділів за певними показниками є порівняння. Фактична величина показника за певний (звітний) період порівнюється з його величиною, що є базовою для оцінки. За такі базові рівні показників беруться здебільшого планові (нормативні) їх величини, які вважаються завданнями, або фактичні, досягнуті в минулому періоді.

Якщо базою порівняння є планова (нормативна) величина показника, то оцінка здійснюється за критерієм ступеня виконання плану.

$$P_{\text{пл}} = A_{\text{ф}}/A_{\text{пл}}*100 \quad (1.1)$$

де $P_{\text{пл}}$ — виконання плану за даним показником, %;

$A_{\text{ф}}$, $A_{\text{пл}}$ — відповідно фактична і планова величини показника у встановленому вимірі.

Про ефективну роботу згідно з планом за такими показниками результативності, як обсяг продукції, прибуток, продуктивність, свідчить співвідношення $A_{\text{ф}} \geq A_{\text{пл}}$ і, відповідно, $P_{\text{пл}} \geq 100$. Щодо показника витрат, то тут умова дотримання їх планового рівня зворотна — $A_{\text{ф}} \leq A_{\text{пл}}$ і, відповідно, $P_{\text{пл}} \leq 100$. Вважається, що чим вищий ступінь виконання плану, тим краще працює певний підрозділ. Проте слід мати на увазі, що таке твердження справедливе тоді, коли планові показники належним чином обґрунтовані.

У процесі поглибленої аналітичної оцінки виявляються абсолютні та відносні відхилення фактичних величин показників від запланованих, аналізуються їх причини.

$$\Delta A = A_{\text{ф}} - A_{\text{пл}}, \quad (7.2)$$

$$\Delta A = \sum_{i=1}^n \Delta A_i, \quad (7.3)$$

де ΔA — загальне абсолютне відхилення фактичної величини показника від запланованої;

n — кількість факторів (причин), що спричинили зазначене відхилення;

ΔA_i — відхилення внаслідок впливу i -го фактора.

Критерій виконання плану найбільш поширений для оцінки роботи внутрішньоопераційних підрозділів, що не є центрами прибутку і мають обмежену свободу діяльності.

Для оцінки економічних процесів, діяльності підприємств та їхніх підрозділів досить широко застосовується критерій динаміки показників. У цьому разі фактична величина певного показника за звітний період порівнюється з фактичною його величиною за попередній період, тобто

$$P_{\text{д}} = A_{\text{ф}}/A_{\text{ф.б}} * 100, \quad (1.4)$$

де $P_{\text{д}}$ — відношення фактичних величин показника у звітному та попередньому періодах, %;

$A_{ф.б.}$ — величина певного показника в попередньому (базовому) періоді у встановленому вимірі.

Такі порівняння можуть здійснюватися за ряд періодів, що дає змогу вивчати динаміку окремих показників і оцінювати тенденції в діяльності певних структур. Цей критерій більше підходить для оцінки роботи відносно самостійних підрозділів, діяльність яких оцінюється досить масштабно — з позиції динаміки обсягу продажу і прибутку.

На практиці можуть застосовуватися й інші бази порівняння показників і критерії оцінки. Так, для ранжування підрозділів підприємства чи окремих працівників за певними показниками як базу порівняння можна взяти середню величину цього показника по всій сукупності. Тоді матимемо

$$P_{c_i} = \frac{A_{ф.i}}{A_{ф.c}} 100, \quad (7.5)$$

де P_{c_i} — відношення фактичної величини показника i -го підрозділу до середнього його рівня групи підрозділів, %;

$A_{ф.i}$ — певний показник за звітний період i -го підрозділу;

$A_{ф.c}$ — середня величина показника по групі підрозділів.

Таке порівняння є відносним і показує місце кожної структурної одиниці у загальній системі.

Оскільки оцінка роботи виробничих і невиробничих (відділів, служб) підрозділів здійснюється за кількома показниками, на деяких заводах практикують узагальнюючу оцінку у формі коефіцієнта трудового внеску (КТВ), у якому інтегруються певним чином зазначені показники. Отже, КТВ є узагальнюючою кількісною оцінкою кінцевих результатів діяльності підрозділів. Він може застосовуватись і для оцінки роботи окремих працівників. Тоді цей інтегральний показник називають коефіцієнтом якості праці (КЯП).

Для визначення КТВ установлюється його нормативна величина, що дорівнює 1. Такий рівень КТВ відповідає випадку, коли планові завдання за всіма оцінними показниками виконано на 100%. Фактичний КТВ обчислюється коригуванням нормативної його величини на підвищувальні та

понижувальні коефіцієнти, що враховують виконання плану за окремими показниками чи дотримання певних нормативів.

$$k_{т.в} = 1 + \sum_{i=1}^n k_{п_i} - \sum_{i=1}^n k_{з_i}, \quad (7.6)$$

де $k_{т.в}$ — величина коефіцієнта трудового внеску;
 n — кількість показників, за якими оцінюється робота;
 $k_{п_i}$ — підвищувальний коефіцієнт за i -й показник;
 $k_{з_i}$ — понижувальний коефіцієнт за i -й показник.

Підвищувальний (понижувальний) коефіцієнт визначається за формулою:

$$k_{п_i}(k_{з_i}) = (P_{п_i} - 100)h_i, \quad (7.7)$$

де $P_{п_i}$ — виконання плану за i -м показником, %;
 h_i — норматив підвищення (зниження) КТВ за кожний процент перевиконання (недовиконання) плану за i -м показником у частках одиниці.

Таким чином, чим вищий КТВ, тим вищою є оцінка діяльності підрозділу чи окремого виконавця. Нормативи h_i встановлюються суб'єктивно з урахуванням ролі окремих показників у діяльності певних підрозділів. Величини КТВ враховуються в системі матеріального стимулювання.

1.3. Методика проведення аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства

У ринкових умовах економічний аналіз повинен проводитись не рідше одного разу на рік, а результати аналізу у встановленому вигляді повинні доповнювати звіти підприємства, підготовлені для податкової інспекції та органів статистики [24, С. 91-94].

При аналізі господарської діяльності підприємства в першу чергу вивчається загальна виробнича структура, наводяться основні техніко-економічні показники його структурних підрозділів (обсяги виробництва, чисельність, основні фонди, ФОП тощо), кількість та місцезнаходження

окремих структурних підрозділів, в т.ч. допоміжних і обслуговуючих, оптимальність їх розташування, а також стан будівель та споруд.

КЕАГП (комплексний економічний аналіз господарської діяльності підприємства) складається з системи показників, усю сукупність яких залежно від напрямку та об'єктів аналізу можна об'єднати в 11 блоків (рис. 1.1).

БЛОК 1. Аналіз організаційно-технічного рівня та інших умов виробництва

В основу всіх економічних показників господарської діяльності, представлених у блоці 1, покладений ОТР (організаційно-технічний рівень організації) виробництва. Він включає в себе сукупність таких показників:

- 1) технічний рівень виробництва (якість засобів праці, автоматизація, механізація, якість продукції тощо);
- 2) рівень організації виробництва (концентрація, спеціалізація, кооперування, організація праці тощо);
- 3) рівень управління виробництвом.

До інших умов виробництва відносяться: соціальні умови (внутрішні та зовнішні); природні умови; зовнішньоекономічні умови.

Комплексний економічний аналіз необхідно починати з вивчення організаційно-технічного рівня виробництва, адже показники цього блоку впливають на всі інші, а особливо на:

- обсяг виробництва та продажу, якість продукції;
- ступінь використання виробничих ресурсів; - собівартість, прибуток, рентабельність.

Визначаються основні види продукції, обсяги їх випуску та реалізації за попередній і звітний роки, а також прогнозні показники на наступний рік для кожного структурного підрозділу та для підприємства в цілому. Визначається частка кожного виду продукції (робіт, послуг) у загальному обсязі.

БЛОК 2. Аналіз та оцінка ефективності використання основних виробничих засобів (фондів).

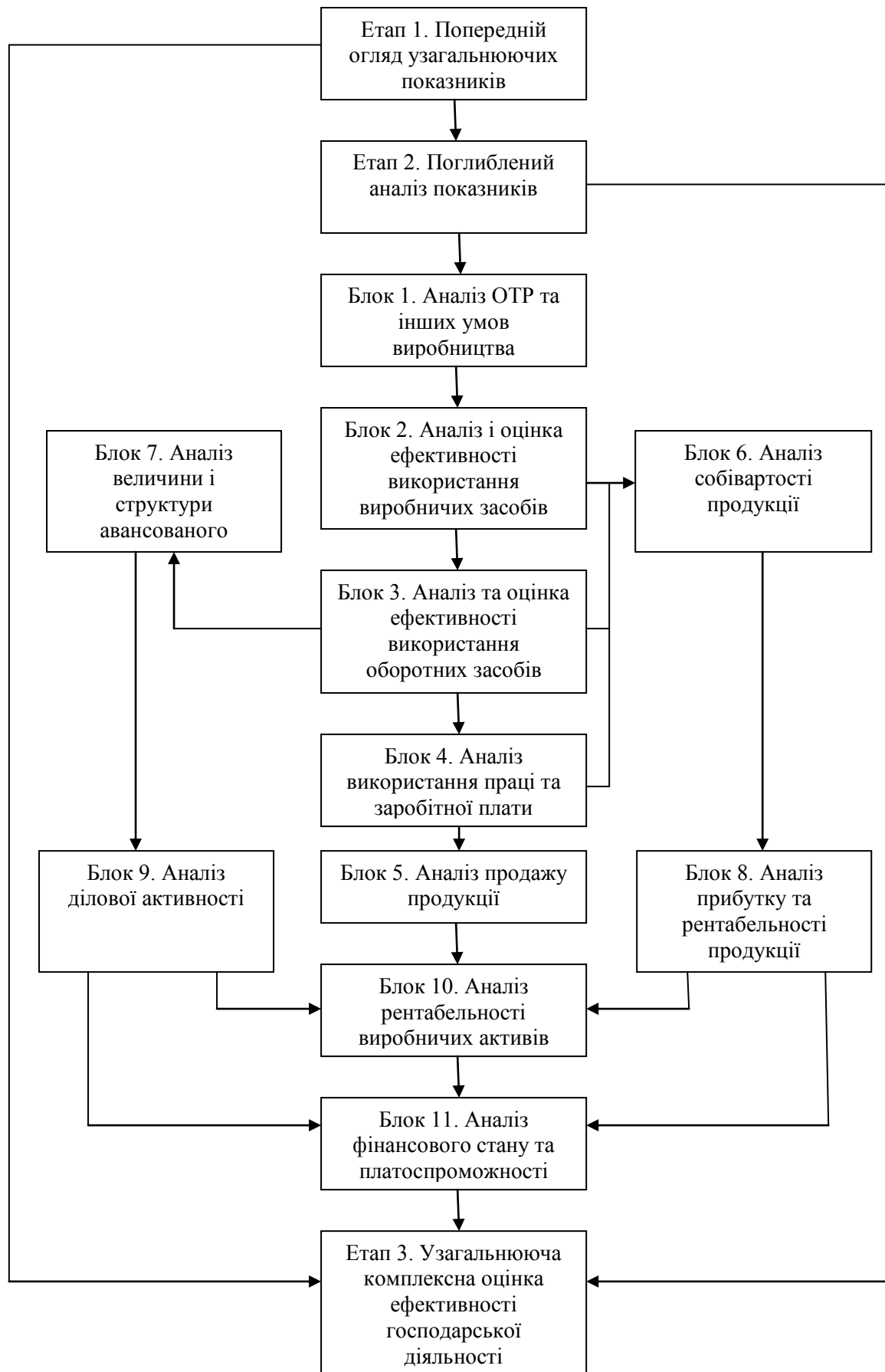


Рис. 1.1. Загальна схема взаємозв'язку основних груп показників у системі економічного аналізу

Цей блок характеризується такими важливими показниками, як: середня вартість та рентабельність основних виробничих фондів, амортизаційні відрахування тощо;

БЛОК 3. Аналіз та оцінка ефективності використання оборотних коштів.

Цей блок характеризують наступні показники:

- 1) матеріальні витрати;
- 2) матеріаловіддача;
- 3) коефіцієнт оборотності та коефіцієнт закріплення тощо.

БЛОК 4. Аналіз використання трудових ресурсів та заробітної плати.

Аналіз використання трудових ресурсів проводиться на підставі даних статистичних форм звітності 1-ПВ, 3-ПВ.

Три основні показники, що характеризують цей блок:

- 1) чисельність виробничого персоналу;
- 2) продуктивність праці;
- 3) оплата праці виробничого персоналу з відрахуваннями на соціальні потреби.

Детально аналізуються причини, які призвели до втрат робочого часу (відсутність замовлень, сировини, втрата традиційних ринків збуту, висока ціна продукції, низька конкурентноспроможність продукції, незадовільна робота обладнання, відсутність маркетингових досліджень тощо), робиться висновок про відповідність (невідповідність) чисельності працівників потребам виробництва.

Блоки 2,3,4 відображають використання виробничих ресурсів. Всі відносні (якісні) показники цих блоків, тобто фондівіддача, матеріаловіддача, продуктивність праці, залежать від 1-го блоку.

БЛОК 5. Аналіз продажу.

Основний показник цього блоку – виручка від продажу товарів, продукції, робіт, послуг. Він взаємопов'язаний з 2, 3 та 4 блоками.

БЛОК 6. Аналіз собівартості продукції.

Собівартість включає в себе: матеріальні витрати, витрати на оплату праці з відрахуваннями на соціальні потреби, амортизація та інші витрати.

Аналізу підлягають витрати підприємства, які безпосередньо пов'язані з виробництвом і збутом продукції, виконанням робіт та наданням послуг.

Дані для проведення аналізу беруть з річної або квартальної форми 5-с - "Звіт про витрати на виробництво продукції, робіт, послуг".

Більш детально аналізуються ті статті витрат, які складають в них значну частку. Доцільність таких витрат визначається з урахуванням специфіки виробництва.

При значних питомих витратах у загальному обсязі матеріальних витрат за газ, електроенергію, паливо, тепло, воду вказуються їх абсолютні та відносні величини.

БЛОК 7. Аналіз величини та структури авансованого капіталу (активів).

Основні показники цього блоку:

- 1) основні засоби;
- 2) оборотні кошти.

Ці показники у взаємозв'язку з показниками виручки від продажу, тобто з блоком 5, характеризують ефективність використання активів підприємства.

БЛОК 8. Аналіз прибутку та рентабельності продукції.

Основні показники цього блоку:

- 1) прибуток від продажу продукції;
- 2) рентабельність продукції.

БЛОК 9. Аналіз ділової активності.

У цьому блоці аналізується оборотність інших фондів.

Два показника характеризують цей блок:

- 1) загальна оборотність активів.
- 2) капіталомісткість продукції.

Вхідними показниками для цього блоку є показники блоків 5 та 7.

БЛОК 10. Аналіз рентабельності виробничих активів.

Цей блок має зв'язок із блоками 5, 8 та 9.

БЛОК 11. Аналіз фінансового стану, платоспроможності та фінансової стійкості

Для проведення аналізу використовуються показники з попередніх блоків. При цьому аналізується ліквідність активів, фінансова стійкість, платоспроможність та інші показники.

Загалом у процесі комплексного економічного аналізу можна виділити три етапи (рис. 3.1).

ЕТАП 1. Попередня характеристика господарської діяльності за системою найважливіших показників. При цьому здійснюється огляд узагальнюючих показників або читання звітності.

ЕТАП 2. Аналіз факторів та причини зміни показників, тобто поглиблений аналіз усіх показників за блоками у їх взаємозв'язку з виявленням внутрішньогосподарських резервів.

ЕТАП 3. Узагальнююча комплексна оцінка ефективності (неефективності) господарської діяльності [33, С. 15-17].

Варто зазначити, що запропонована вище схема не є універсальною, а тому буде змінюватися залежно від особливостей господарської діяльності окремо узятого підприємства. Незмінним залишиться лише загальний перелік показників, що можна віднести до національних особливостей проведення аналізу

В першому розділі розглянута сутність та завдання аналізу виробничої діяльності підприємства, визначено перелік необхідної для здійснення аналізу інформації, розкрита методика проведення аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ЦЕХУ З ВИРОБНИЦТВА КАРБАМІДУ ПрАТ «СЄВЄРОДОНЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ АЗОТ» ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Загальні відомості про спеціалізацію ПрАТ «СЄВЄРОДОНЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ АЗОТ» та його техніко-економічні показники

Приватне акціонерне товариство ПрАТ "Северодонецьке об'єднання Азот" організовано в процесі реструктуризації і санації Северодонецького державного виробничого підприємства "Об'єднання Азот" відповідно до рішення Установчих зборів від 24.12.2004 р.

ПрАТ "Северодонецьке об'єднання Азот" - найбільший в Україні виробник мінеральних добрив - аміаку, аміачної, калієвої, натрієвої селітри, карбаміду, формаліну, метанолу, вуглеамонійних солей, оцтової кислоти та ін.

Виробництво мінеральних добрив Северодонецького «Азоту» сертифіковане відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 9001: 2008.

У квітні 2011 року Северодонецький «Азот» увійшов до складу холдингу OSTCHEM, який об'єднує активи азотної хімії Group DF Дмитра Фірташа.

OSTCHEM - один з найбільших хімічних холдингів України, який об'єднує високоефективні і конкурентоспроможні підприємства з виробництва азотних добрив: ПАТ «Концерн Стирол» (м. Горлівка, Донецької області), ПАТ «Азот» (м. Черкаси), ПАТ «Рівнеазот» (м. Рівне).

За підсумками 2002 і 2003 р.р. підприємство увійшло до рейтингу «ТОП-100. Найкращі компанії України», а випускаєма оцтова кислота-до переліку «100 кращих товарів України». У рейтинговому дослідженні показані компанії, що демонструють з року в рік стабільні економічні показники зростання.

Продукція ПрАТ «Сєверодонецьке об'єднання Азот» володіє високими якісними характеристиками, має стабільний попит на світовому ринку. Більше 70% товарів, що випускаються, експортується в країни ближнього і далекого зарубіжжя.

За експорт якісної, конкурентоздатної продукції, чітке виконання контрактів, активну інтеграцію в світову економіку Сєверодонецький «Азот» нагороджений престижними міжнародними призами, зокрема «Gold Globe» і призом « Trade Leader Club».

Підприємство засноване з метою одержання прибутку за рахунок виробничої й підприємницької діяльності в галузі хімічних виробництв, товарів народного споживання.

Перша продукція підприємства - аміачна селітра, була випущена в першому кварталі 1951 року. Поступово вводилися в лад виробництва інших видів продукції, багато хто з яких уже не діють.

Крім основних виробництв в об'єднання включені: велике енергетичне господарство, ремонтно-механічний завод, відділ автоматизованої системи керування, центральна й об'єднані виробничі лабораторії, природоохоронна, будівельно-монтажна, транспортна й інші допоміжні служби, установи побуту, культури, спорту, а також агрокомплекс.

«Азот» - це комплекс заводів з десятками цехів, зв'язаних єдиним технологічним процесом. Він спеціалізується по випуску промислової хімічної продукції і товарів народного споживання таких, як:

- Аміак, азотні добрива: аміак рідкий технічний; аміак водний технічний; аргон газоподібний й рідкий; азотна кислота; карбамід; аміачна селітра; калієва селітра; натрієва селітра.
- Органічні спирти й кислоти: оцтова кислота синтетична і харчова; вінілацетат-ректифікат; метанол технічний; формалін; спирт полівініловий; циклогексан технічний; циклогексанон технічний; суміш дикарбонових кислот.
- Товари побутової хімії, вироби з полімерів і полімерних плівок:

побутова хімія, полімерна продукція (бочка; таз; цебро; цебро-кошик; каністра; барабани поліетиленові для скляних сулій; форма для тротуарної плитки; піддон для пляшок; кришка для скляних банок), мішки поліетиленові клеєні, із клапаном; мішки поліпропіленові клеєні, із клапаном; мішки поліетиленові для хімічної продукції; плівка поліетиленова; виробу з хусткових полімерних матеріалів; плівки поліетиленові господарські, цегла керамічна пустотіла рядова і щілинна; камені керамічні; клей ПВА-М; клей ПВА-ДО; фарба водно-дисперсійна біла.

Нова продукція: натрій уксуснокислий 3-водний; інгібітор корозії фосфатний Ф1; вуглекислота; сополімерна дисперсія; пінопласт теплоізоляційний на основі карбамідоформальдегідної смоли «ПЕНОІЗОЛ»; шпаклівка).

На світовому ринку хімічних товарів, де завжди панує жорстока конкуренція, Северодонецький «Азот» упевнено займає лідируюче положення, відправляючи на експорт більше 60% обсягу товарної продукції, що випускається, крім тієї, котра необхідна народному господарству України. Експортуються, як правило, дорогі в ціні хімпродукти: аміак, карбамід, аміачна селітра, формалін, оцтова кислота, вінілацетат, метанол, адіпінова кислота, калієва селітра.

Аміак, карбамід, аміачна селітра - характеризується високим рівнем конкуренції як на внутрішньому ринку України (6 профільних виробників: ВАТ "Одеський припортовий завод" (м. Одеса), ПАТ "АЗОТ" (м. Черкаси), ПАТ "КОНЦЕРН СТИРОЛ" (м. Горлівка), ВАТ "РІВНЕАЗОТ" (м. Рівне), ПАТ "Днепразот" (м. Днепродзержинськ) і ПрАТ "СЕВЕРОДОНЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ АЗОТ" (м. Северодонецьк), так і на експортних ринках. Основні конкуренти в регіональному розрізі: країни Близького Сходу (Саудівська Аравія, Бахрейн, Іран), Південно - Східної Азії, Тринідад і Тобаго, Китай, Єгипет.

До ринків збуту продукції ПрАТ «Об'єднання Азот» ставляться такі

країни як: Німеччина, Китай, Індонезія, Англія, Франція, Нідерланди, Польща, Угорщина, Словенія, Фінляндія, Росія, Молдова й по території України.

Щоб упевнено діяти в ринкових умовах, на підприємстві постійно ведуть роботу зі зниження собівартості продукції. Без цього неможливо втриматися на зовнішньому й внутрішньому ринках. Сєверодонецькому «Азоту» сутужніше випускати конкурентоспроможну продукцію, чим родинним підприємствам, таким як Горлівський «Стірол», Черкаські й Дніпродзержинський «Азоти», Одеський припортовий завод. Сєверодонецький «Азот» перебуває в самому далекому, східному куті України, далі від всіх морських терміналів, отже воно більше всіх втрачає коштів на транспортування своєї продукції. Непомірно високі ціни на основний вид сировини - природний газ, імпортований з Росії, на теплову й енергетичну енергію в сукупності з високими митами й залізничними тарифами, роблять випускаєму продукцію менш конкурентоспроможною. Це ставить підприємство перед загрозою втрати з такою працею завойованих ринків збуту, змушує вести нерівну конкурентну боротьбу на світовому ринку.

У цих умовах залишається один шлях - скорочення видатків безпосередньо на виробництві. Для цього кожна стаття видатків піддається ретельному розгляду. Детально аналізуються плани виробництва, вчасно вносяться корективи по нарощуванню випуску того або іншого продукту. Постійно ведеться робота з вишукування резервів зниження собівартості продукції. Розроблена й застосовується гнучка система цін, з урахуванням попиту на готову продукцію готуються обґрунтування економічної доцільності продажу того або іншого виду продукції з урахуванням ринкової кон'юнктури.

Основними проблемами, які впливають на виробничо-господарську діяльність ПрАТ "Сєверодонецьке об'єднання Азот" є наступна: - висока ціна природного газу. Так, протягом 2011 року зросла ціна постачання

природного газу з 280\$ до 412\$. Виросла й ціна транспортування.

У сьогоденній економічній ситуації багато керівників підприємств шукають резерви у вдосконаленні організаційної структури. Сумнівів немає: правильно організована взаємодія між співробітниками і підрозділами здатна істотно підвищити ефективність підприємства.

Схема організаційної структури ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот» представлена в дод. А.

Представлена організаційна структура управління - лінійно-функціональна. Вона являє собою ієрархічну систему, у якій лінійним керівникам надаються окремі групи керування. Працівники, що утворюють ці групи, є різного роду фахівцями, в цілому охоплюючими комплекс питань, що ставляться до даного об'єкта керування. Це право віддавати розпорядження, що носять директивний характер, зберігається винятково за лінійними керівниками, завдяки чому дотримується принцип єдинопочатковості. Управлінські рішення підготовляються групами керування (штабами), але здобувають директивний характер і передаються на виконання тільки після апробації й підпису відповідним лінійним керівником.

Лінійно-функціональна структура управління має такі переваги:

- є можливість залучити до керівництва більш компетентних, кваліфікованих і ґрунтованих у певній галузі фахівців ;
- має оперативність при прийнятті рішень у нестандартних ситуаціях;
- наявність швидкого зростання професіоналізму керівників, виконуючих функціональні ролі;
- можливість отримання несуперечливих розпоряджень, наказів і завдань;
- наявність повної персональної відповідальності за результат своєї діяльності.

Лінійно-функціональна структура управління має такі недоліки:

- складність у координації дій усіх підрозділів, що входять в загальну систему підприємства;
- наявність великого навантаження керівника і його помічників з базових питань управління та виробництва.

Представлена структура була впроваджена на підприємство у листопаді 2012 року. За основу структури бралася структура, яка роками вироблялася на підприємстві хімічного комплексу. Найбільші зміни зазнала служба технічного директора. Зросла самостійність і відповідальність керівників технологічних цехів, а питання узгодженості координації дій управління більшою мірою лягли на виробничий відділ підприємства. Але при цьому були збережені ключові фахівці даних управлінь, без збільшення чисельності апарату управління підприємством.

Крім того піддалася реорганізації служба аналітичного контролю та лабораторного забезпечення технологічних процесів. У складі центральної лабораторії були створені 2 спеціалізовані лабораторії за напрямками діяльності: лабораторія контролю органічних продуктів і лабораторія з контролю виробництва аміаку неорганічних продуктів.

ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот» має налагоджену систему підбору кадрів відповідно до розроблених фірмою вимог до співробітників. Існуючі кадри повністю відповідають основним її вимогам. Основні питання організації праці вже розроблені відділом кадрів і сприяють підвищенню продуктивності праці працівників.

В ПрАТ "Азот" ведеться планомірна робота по підготовці кадрового резерву підприємства. Чисельний і посадовий склад кадрового резерву з урахуванням факторів, що впливають на потребу підприємства у відповідності зі стандартом підприємства "Основні принципи формування й підготовки кадрового резерву". Керівники служб і структурних підрозділів щорічно у відповідності зі стандартом формують списки кандидатів

кадрового резерву по підприємству, які затверджуються Головою Правління.

З метою оволодіння практичними навичками роботи у посаді, на яку фахівець зарахований у кадровий резерв, затверджений склад кадрового резерву підприємства проходить навчання в Учбовому центрі. При цьому застосовуються форми навчання, що сприяють активному освоєнню досвіду, удосконаленню в прийнятті управлінських рішень. До них відносяться: доручення рішення питань на рівні того керівника, на посаду якого готується резервіст; відвідування родинних підприємств для ознайомлення з передовими методами; залучення до участі у підготовці й проведенню науково-технічних нарад, конференцій, виставок. Крім того, Приватним Акціонерним Товариством "Азот" проводиться підготовка й навчання молодих фахівців у вищих навчальних закладах України по очній та заочній формам навчання.

Динаміка основних техніко-економічних показників виконується для загальної оцінки господарської діяльності підприємства за аналізуємий період. Аналіз основних техніко-економічних показників діяльності ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот» представлені в табл. 2.1.

За три роки відбулося зростання обсягів виробництва на 4053595 тис. грн. Дані зміни обумовлені зростанням відсотка використання виробничих потужностей (на 38,8%) та зменшенням витрат по простою цехів (на 114728,9 тис. грн.). Недовикористання потужностей в звітному періоді пояснюється наступним: низькими обсягами реалізації по деяким видам продукції (калієва селітра, метанол, формалін, оцтова кислота) та двома позаплановими зупинками.

В звітному періоді собівартість товарної продукції зросла, насамперед за рахунок зростання ціни природного газу, як основної сировини для виробництва продукції (питома вага вартості природного газу в собівартості валової продукції в цілому по підприємству складає 67,4%) та електроенергії.

Таблиця 2.1

Аналіз основних техніко-економічних показників діяльності підприємства

Показники	Од. виміру	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Абсолютне відхилення, ±	
					від 2009р.	від 2010р.
Показники виробництва продукції						
Обсяг товарної (валової) продукції	тис. грн.	2187103	3278099	6240698	4053595	2962599
Собівартість ТП	тис. грн.	2226930	3186643	6221533	3994603	3034890
Витрати на 1 грн. ТП	коп.	101,82	97,21	99,69	-2,13	2,48
Прибуток від виробництва продукції	тис.грн.	-39827	91456	19165	58992	-72291
Рентабельність витрат	%	-	2,87	0,31	-	-2,56
Середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.	2094726	2162992	2293822	199096	130830
Фондовіддача	грн./грн.	1,04	1,52	2,72	1,68	1,2
Середньооблікова чисельність, всього	осіб.	9332	8946	8716	-616	-230
в тому числі промислово-виробничого персоналу	осіб	8743	8379	8146	-597	-233
Продуктивність праці	тис. грн./особу	250,15	391,23	766,39	516,24	375,16
Фонд оплати праці ПВП	тис. грн.	163267,1	235670,8	335963,8	172696,7	100293
Середньомісячна заробітна плата одного робітника	грн.	1556,17	2343,86	3436,9	1880,73	1093,04
Використання виробничих потужностей	%	52,3	68,4	91,1	38,8	22,7
Витрати по простою цехів	тис. грн.	199287,0	113725,0	84558,1	-114728,9	-29116,9
Показники реалізації продукції						
Обсяг реалізованої продукції	тис. грн.	2168042	3329280	6064157	3896115	2734877
Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	2262345	3277544	6000286	3737941	2722742
Прибуток від реалізації продукції	тис. грн.	-94303	51736	63871	158174	12135
Витрати на 1 грн. реалізованої продукції	коп.	104,35	98,45	98,95	-5,4	0,5
Рентабельність реалізації	%	-	1,55	1,05	-	-0,5
Дебіторська заборгованість	тис. грн.	278351	579844	821158	542807	241314
Кредиторська заборгованість	тис. грн.	271967	917970	2980666	2708699	2062696
Сплачено податків і обов'язкових платежів	тис. грн.	161600,5	187896,0	270344,9	108744,4	82448,9

Витрати на 1 грн. товарної продукції за 12 місяців 2010 року склали 0,97 грн. Зменшення сталося за рахунок економії за нормами витрат сировини, напівфабрикатів.

За аналізований період відбулося оновлення основних виробничих фондів (ОВФ). Відхилення в порівнянні з попереднім періодом склали 130830 тис. грн. Збільшення ОВФ говорить про те, що підприємство намагається оновлювати виробничі фонди в зв'язку з високим ступенем їх зношеності.

Збільшення обсягу випуску товарної продукції призвело до збільшення фондівіддачі основних виробничих фондів.

Можна побачити зростання продуктивності праці на 516,24 тис. грн./особу від 2009 р. та на 375,16 тис. грн./особу в порівнянні з 2010 р. Це відбулося за рахунок збільшення обсягів виробництва та зменшення чисельності персоналу.

Спостерігається зростання середньмісячної заробітної плати. Цьому сприяло неодноразове збільшення тарифної ставки та виплата премій.

У зв'язку з простоем окремих виробничих цехів підприємство несе витрати пов'язані з утриманням.

З огляду на те, що дане підприємство є містоутворюючим, одним з основних елементів, які воно вносить в життя міста, це сплата податків. Таким чином, можна відзначити, що в підприємства з року в рік сума сплачуваних податків зростає в зв'язку з розширенням діяльності та збільшенням об'ємів виробництва і реалізації.

2.2. Характеристика цеху М-3 і аналіз динаміки його техніко-економічних показників

Виробництво карбаміду, призначене для отримання гранульованого карбаміду, закуплено за контрактом № 46-08/25008-108 від 25.09.80р., підписаною між В / О «Техмашімпорт» (м.Москва) і В.А.О. «Техноекспорт»

(м. Прага, Чехія).

Введення цеху в експлуатацію - 1984

Проектна потужність виробництва 330 тис. тонн на рік.

Досягнута потужність виробництва 340 тис. тонн на рік.

Гранична економічно виправдана потужність виробництва становить 289 тис. тонн на рік.

Мінімальна стійка потужність виробництва 238 тис. тонн на рік.

Виробництво складається з одного агрегату (одна технологічна лінія).

Готова продукція цеху М-3 – це карбамід (сечовина) - $\text{CO}(\text{NH}_2)_2$ - білі або слабо забарвлені гранули.

Карбамід при нормальних умовах пожежо-і вибухобезпечний, не токсичний.

Існує кілька сортів карбаміду. Вищий сорт містить найменшу кількість домішок, міцні і рівні за розміром гранули. Рівномірність грансостава визначає рівномірність розподілу карбаміду в ґрунті.

Шкідливі складові карбаміду – біурет. Він не розчиняється у ґрунті (вміст обмежене від 0,4 до 0,9%). При постійному внесенні біурет накопичується в ґрунті.

У цеху виробляється карбамід марки Б для сільського господарства.

Основні технічні вимоги карбаміду представлені в табл. 2.2.

Примітки:

1. Масова частка біурета в продукті, призначеному для тваринництва, допускається до 3 %, розсипчастість – 100 %.

2. Масова частка азоту в перерахунку на суху речовину не менше 46 %.

3. Масова частка води для експортного постачання, за визначення методом Фішера, не повинна перевищувати 0,6 %.

4. Масова частка води нормується на момент приймання у споживача.

Основні технологічні вимоги

Найменування показника	Норма для марки Б		
	Вищий сорт	Перший сорт	Другий сорт
1. Зовнішній вигляд	Білі або слабозафарбовані гранули		
2. Масова частка азоту в перерахунку на суху речовину, %, не менше	46,2	46,2	46,2
3. Масова частка біурета, не більше	1,4	1,4	1,4
4. Масова частка вільного аміаку для гранульованого карбаміду, %, не більше	Не нормується		
5. Масова частка сульфатів в перерахунку на SO ₄ ²⁻ , %, не більше	Не нормується		
6. Масова частка речовин, що не розчиняються в воді, %, не більше	Не нормується		
7. Масова частка заліза в перерахунку на Fe ₂ O ₃ , %, не більше	Не нормується		
8. Масова частка води, не більше			
- метод висушування	0,3	0,3	0,3
- метод Фішера	0,5	0,5	0,5
9. Розсіпчастість, %	100	100	100
10. Гранулометричний склад, %			
- від 1 до 4 мм, не менше	94	94	94
- від 2 до 4 мм, не менше	70	50	-
- менш ніж 1 мм, не більше	3	5	5
- залишок на ситі 6 мм	Відсутність		
11. Статична міцність гранул, кгс/гранулу, не менше	0,7	0,5	0,3

5. В продукті марки Б першої категорії якості масова частка гранул розміром від 2 до 3 мм не нормується, статична міцність гранул повинна бути не меншою за 3 Н/гранулу (300 г/гранулу).

6. Допускається обробка карбаміду марки Б добавками, які конденціонують. В якості таких добавок можуть бути використані карбамідоформальдегідна смола, сульфат амонію або погоджені зі споживачами інші речовини, які забезпечують збереження товарних властивостей продуктів під час транспортування та зберігання.

Карбамід в сільському господарстві використовується як концентроване добриво і в якості білкової добавки до кормів жуйних тварин.

Карбамід відноситься до числа висококонцентрованих азотних добрив, містить найбільшу кількість азоту (не менше 46%), зберігає повну (100%) розсіпчастість після тривалого зберігання (понад рік) в різних умовах.

Завдяки цим перевагам карбаміду, витрати на його транспортування, збереження і внесення в ґрунт значно менше в порівнянні з аналогічними витратами при використанні такого поширеного добрива, як аміачна селітра. На відміну від аміачної селітри карбамід не викликає опіків листя рослин, тому його можна застосовувати і для позакореневого підживлення.

Аміачна селітра й карбамід використовуються як мінеральні добрива, аміак як мінеральне добриво і як сировина для виробництва мінеральних добрив. У зв'язку із цим спостерігається чітка залежність споживання внутрішнього ринку міндобрив - підвищений попит у період весняної й осінньої посівних кампаній, у період зими для створення запасу під весняні польові роботи, і спад (застій) на внутрішньому ринку в період із травня по липень. у цей час (травень-липень) активізуються продажі на експорт.

У промисловості карбамід знайшов різноманітне використання. Найбільша кількість використовуваного для технологічних потреб карбаміду споживається в виробництві карбамідо - формальдегідних полімерів, смол.

У текстильній промисловості карбамід застосовується для обробки тканин з метою надання їм еластичності і підвищення міцності; для збільшення механічної міцності паперу, додання їй прозорості і водонепроникності; у шкіряній промисловості для дублення шкіри.

У нафтопереробній промисловості карбамід застосовується для поділу нафтопродуктів методом екстрактивної кристалізації.

У фармацевтичній промисловості карбамід застосовується для приготування лікарських препаратів (сечогінні, заспокійливі і т.д.).

Карбамід можна застосовувати в якості вихідної сировини для отримання ціаніта натрію, меламіну, гідразину, гуанідину та ін.

Технологічний процес виробництва карбаміду захищений патентом України на винахід № 8070 від 26.12.1996г., деклараційним патентом України на корисну модель № 6671 від 01.12.2003р. і патентом України на корисну модель № 18950 від 26.06.2006р.

Для цеху М-3 з виробництва карбаміду характерна децентралізована

структура управління, яка наведена на рис. 2.1.

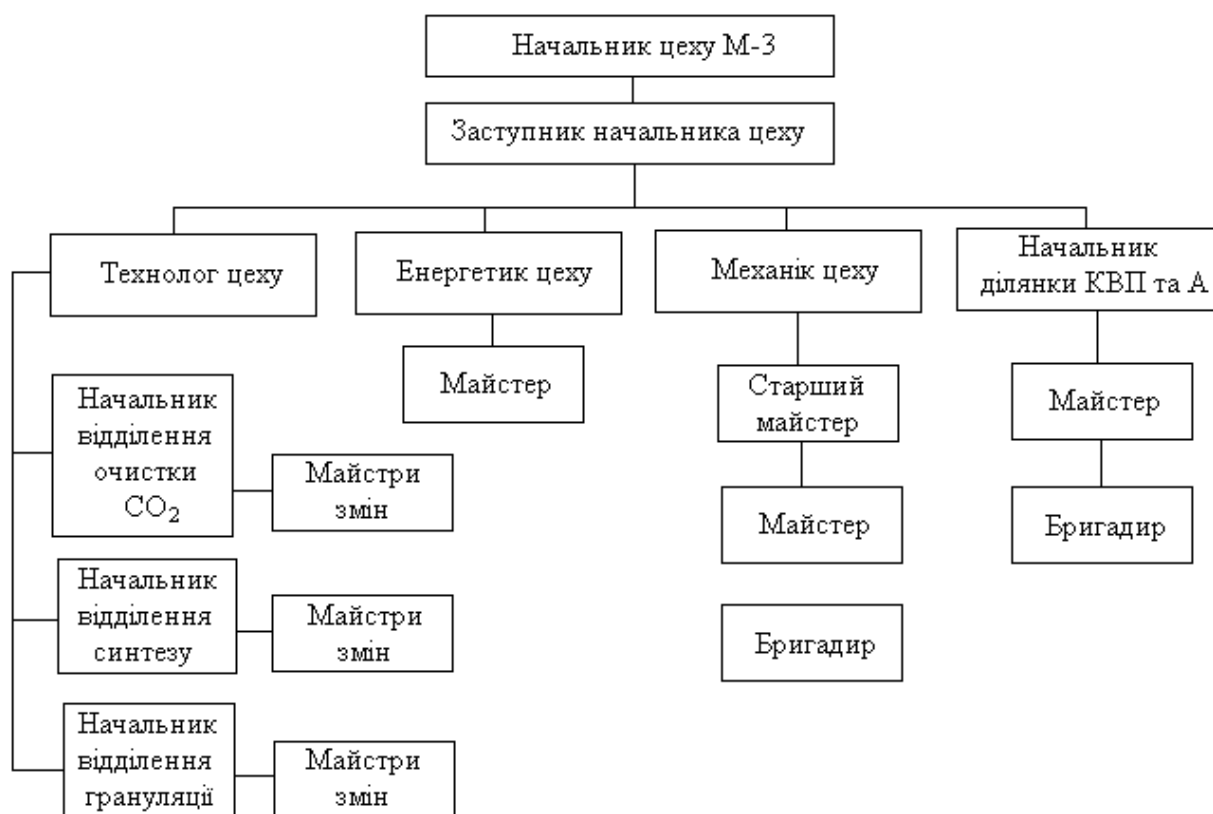


Рис. 2.1. Структура управління цехом М-3

При децентралізованому виконанні функцій управління в цеху окрім лінійного апарату вводяться необхідні посади спеціалістів, які виконують відповідні функції: економічні, технологічні, диспетчерські та ін.

Начальник цеху відповідає за всі сторони роботи цеху та здійснює функції управління з допомогою підпорядкованого йому апарату управління. Він аналізує виробничу та економічну діяльність цеху та вишукує резерви підвищення ефективності виробництва.

Цех з виробництва карбаміду є одним із цехів основного виробництва, який є самостійним, відокремленим підрозділом, але і одночасно являється структурним елементом ПрАТ «Азот» і є його частиною

Загальний економічний аналіз діяльності цеху дозволяє одержати інформацію про його економічний стан. Проведення детального економічного аналізу допоможе виявити й кількісно виміряти фактори, що

впливають на показники господарської діяльності, визначити економічну ефективність всіх видів ресурсів, контролювати здійснення вимог комерційного розрахунку, виявити й виміряти резерви на всіх стадіях виробничого процесу.

Оцінка ефективності діяльності цеху з виробництва карбаміду проводиться на основі результатів табл. 2.3.

Проведені розрахунки свідчать про те, що діяльність цеху є прибутковою та рентабельною. Весь вироблений карбамід реалізується на сторону, а також накопичення залишків готової продукції на складі. Вартісний обсяг виробництва суттєво залежить від світових цін на цю продукцію, бо близько 83% загального обсягу реалізації в 2011 р. становлять експортні поставки, динаміка яких є постійною – постійне зростання.

З отриманих результатів видно, що в 2011 р. відбулося значне зростання собівартості товарної продукції (41,24 %) порівняно з 2010 р., внаслідок зростання вартості основного напівфабрикату – аміаку, собівартість виробництва якого суттєво залежить від ціни на основний вид сировини – природний газ. При цьому вартісний обсяг товарної продукції зріс дещо в більшій мірі – на 42,36 %. Отже, наслідками цих процесів є скорочення витрат на 1 грн. товарної продукції, зростання прибутку від виробництва, реалізації та усіх розглянутих видів рентабельності.

Слід відзначити постійне зростання натуральних обсягів виробництва, в основному завдяки постійному впровадженню заходів, що дозволяють більш повніше використовувати проектну потужність цеху та збільшувати її.

Продовж 2009-2011 рр. проектна потужність встановлена на рівні 400000 т/рік. Цей процес супроводжується зростанням вартості основних засобів завдяки їх частковому оновленню та ефективності їх використання.

Таблиця 2.3

Аналіз основних техніко-економічних показників діяльності цеху М-3

Найменування показників	Од. вим.	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Відхилення					
					2010 від 2009		2011 від 2010		2011 від 2009	
					+, -	%	+, -	%	+, -	%
Показники виробництва										
1. Обсяг товарної продукції										
- в натуральному вираженні	т	401800	406175	424804	4375	1,09	18629	4,59	23004	5,73
- в вартісному вираженні	тис. грн.	803600	826566,29	1176708,9	22966,29	2,86	350142,65	42,36	373108,94	46,43
2. Собівартість товарної продукції	тис. грн.	687037,82	717430,09	1013267,5	30392,27	4,42	295837,37	41,24	326229,64	47,48
3. Витрати на 1 грн. товарної продукції	коп.	85,50	86,80	86,11	1,30	1,52	-0,69	-0,79	0,62	0,72
4. Прибуток від виробництва продукції	тис. грн.	116562,18	109136,2	163441,48	-7425,98	-6,37	54305,28	49,76	46879,3	40,22
5. Рентабельність витрат на виробництво	%	16,97	15,21	16,13	-1,75	-	0,92	-	-0,84	-
6. Середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.	166536,6	183964,58	246645,14	17427,98	10,46	62680,56	34,07	80108,54	48,10
7. Фондовіддача	грн./грн.	4,83	4,49	4,77	-0,33	-6,89	0,28	6,18	-0,05	-1,13
8. Середньооблікова чисельність ПВП	осіб	249	269	292	20	8,03	23	8,55	43	17,27
9. Середньорічний виробіток 1 працівника	тис. грн./ особу	3227,31	3072,74	4029,83	-154,57	-4,79	957,09	31,15	802,52	24,87
10. Фонд оплати праці	тис. грн.	6029,46	7786,9	10336,93	1757,44	29,15	2550,03	32,75	4307,47	71,44
11. Середньомісячна заробітна плата 1 працівника	тис. грн./ особу	2017,89	2412,30	2950,04	394,41	19,55	537,74	22,29	932,15	46,19
Показники реалізації										
12. Обсяг реалізації										
- в натуральному вираженні,	т	399613	414137	612415	14524	3,63	198278	47,88	212802	53,25
в т.ч. експорт	т	277251,4	300252,2	508079,5	23000,8	8,30	207827,3	69,22	230828,1	83,26
- в вартісному вираженні,	тис. грн.	775490	858664	1807952	83174	10,73	949288	110,55	1032462	133,14
в т.ч. експорт	тис. грн.	523280,5	601067,2	1495757	77786,7	14,87	894689,8	148,85	972476,5	185,84
13. Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	671203,2	736325,1	1526489,7	65121,9	9,70	790164,6	107,31	855286,5	127,43
14. Прибуток від реалізації	тис. грн.	104286,8	122338,9	281462,3	18052,1	17,31	159123,4	130,07	177175,5	169,89
15. Рентабельність витрат на реалізацію	%	15,54	16,61	18,44	1,08	-	1,82	-	2,90	-
16. Рентабельність продажів	%	13,45	14,25	15,57	0,80	-	1,32	-	2,12	-
17. Питома вага продукції, відвантаженої на експорт	%	69,38	72,50	82,96	3,12	-	10,46	-	13,58	-

Підприємство прагне оптимізувати кількість наявних ресурсів, в тому числі й середньооблікової численності персоналу, шляхом повної забезпеченості потреби в них – в 2011 р. порівняно з 2009 р. чисельність персоналу цеху зросла на 43 особи, що позитивно вплинуло на ефективність їх використання.

Оцінка ефективності використання витрат на оплату праці постійно вимагає порівняння темпів зростання виробітку та середньої заробітної плати. Очевидним для досліджуваного цеху є той факт, що темпи зростання заробітної плати перевищують темпи зростання середньорічного виробітку (в цілому за увесь розглянутий період). Однією з причин, що призвели до зростання фонду оплати праці є широкий спектр, використовуваних підприємством видів премій, наприклад за перевиконання плану виробництва тощо.

2.3. Аналіз виробництва та відвантаження продукції цеху М-3

Аналіз виконання плану з виробництва та напрямки реалізації карбаміду наведено в табл. 2.4.

З таблиці видно, що план виробництва продукції виконано на 101,4%. Більша частина відвантаженої продукції йде на експорт і сільське господарство. Продаж карбаміду залежить від сезону року. Найбільша відвантаження сечовини в I і II кварталі, так як в цей період готується ґрунт для посіву та надалі вдобрюється для збору гарного врожаю.

Важливе значення для аналізу виробничої діяльності має оцінка ритмічності виробництва та реалізації продукції (табл. 2.5).

Для більшої наочності ритмічність виробництва продукції можна представити графічно (рис. 2.2).

При визначенні ступеня виконання плану з ритмічності виробництва продукції використовується коефіцієнт ритмічності ($K_{\text{ритм}}$):

Таблиця 2.4

Аналіз виконання плану з виробництва та карбаміду за 2011 рік, тонн

Місяць	Вироблено		Виконання плану, %	Відвантажено			
	План	Факт		разом	в тому числі:		
					експорт	промисло вість	сільське господарство
Січень	36270	36808,35	101,48	30773,58	20448,66	2515,72	7809,2
Лютий	32760	33377,13	101,88	35781,22	16005,04	1800,14	17976,04
Березень	36270	37151,7	102,43	35181,64	15449,44	224,5	19507,7
I квартал	105300	107337,18	101,93	101736,44	51903,14	4540,36	45292,94
Квітень	35330	35697,81	101,04	42982,15	23282,8	193,5	19505,85
Травень	36510	37202,5	101,9	32792,69	14835,68	752,93	17204,08
Червень	36000	36002,54	101,01	37834,49	21236,34	25	16573,15
II квартал	107840	108902,85	100,99	113609,33	59354,82	971,43	53283,08
Липень	36200	37179,86	102,71	25538,81	24974,58	261,28	302,95
Серпень	36200	36674,17	101,31	30276,29	18477,98	10600,2	1198,11
Вересень	24000	24246,49	101,03	29866,23	28488,04	218,75	1159,44
III квартал	96400	98100,52	101,76	85681,33	71940,6	11080,23	2660,5
Жовтень	36270	37256,12	102,72	34162,06	33329,26	397,65	435,15
Листопад	36000	36062,75	100,17	28437,62	26756,8	344,97	1335,85
Грудень	37145	37145,25	100,0	35222,26	33818,02	347,89	1056,35
IV квартал	109415	110464,12	100,96	97821,94	93904,08	1090,51	2827,35
Всього:	418955	424804,67	101,4	398849,04	277102,64	17682,53	104063,87

Таблиця 2.5

Аналіз ритмічності виробництва карбаміду в 2011 р.

Місяць	Вироблено карбаміду, т		Питома вага, %		Зараховується у виконання плану з ритмічності		Абсолютне відхилення факту від плану, тис. грн.		Δx^2
	план	факт	план	факт	сума	%	+	-	
Січень	36270	36808,35	8,66	8,66	36270	8,66	538,35	-	3592667,52
Лютий	32760	33377,13	7,82	7,86	32760	7,82	617,13	-	2358640,69
Березень	36270	37151,7	8,66	8,75	36270	8,66	881,7	-	5012150,81
Квітень	35330	35697,81	8,43	8,40	35330	8,40	367,81	-	616057,54
Травень	36510	37202,5	8,71	8,76	36510	8,71	692,5	-	5242191,84
Червень	36000	36002,54	8,59	8,48	36000	8,48	2,54	-	1187279,01
Липень	36200	37179,86	8,64	8,75	36200	8,64	979,86	-	5139032,08
Серпень	36200	36674,17	8,64	8,63	36200	8,63	474,17	-	3102013,30
Вересень	24000	24246,49	5,73	5,71	24000	5,71	246,49	-	113772657,84
Жовтень	36270	37256,12	8,66	8,77	36270	8,66	986,12	-	5490601,86
Листопад	36000	36062,75	8,59	8,49	36000	8,49	62,75	-	1322116,69
Грудень	37145	37145,25	8,87	8,74	37145	8,74	0,25	-	4983312,11
РАЗОМ	418955	424804,67	100	100	418955	99,6	5849,7	-	151818721,3

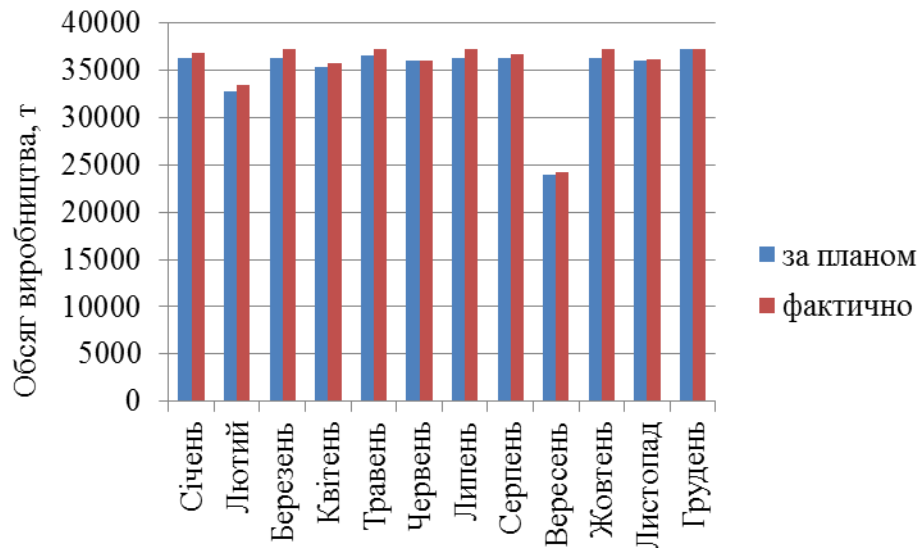


Рис. 2.2. Ритмічність виробництва карбаміду в 2011 р.

$$K_{\text{ритм}} = \frac{Q_{q_{\phi}}}{Q_{\text{пл}}} \cdot 100\%,$$

де q'_{ϕ} – обсяг фактично виробленої продукції, але не вищий за плановий;

$$K_{\text{ритм}} = \frac{418955}{418955} = 1 \text{ або } 100\%.$$

Досліджуваний підрозділ в 2011 році працював ритмічно.

Для оцінки виконання плану з ритмічності також використовуються коефіцієнти:

- від'ємної аритмічності:

$$K_{\text{аритм}_-} = \frac{\sum - \Delta q_{\phi} \cdot p}{\sum q_{\text{пл}} \cdot p} \cdot 100\%;$$

- додатної ритмічності:

$$K_{\text{аритм}_+} = \frac{\sum + \Delta q_{\phi} \cdot p}{\sum q_{\text{пл}} \cdot p} \cdot 100\% ;$$

де $-\Delta q_{\phi}, +\Delta q_{\phi}$ – від'ємне та додатне відхилення фактичного обсягу виробництва продукції від плану.

$$K_{\text{аритм}_+} = \frac{5849,7}{418955} \cdot 100\% = 1,4\%$$

- повної аритмічності:

$$K_{\text{аритм}} = |K_{\text{аритм}_-}| + |K_{\text{аритм}_+}|,$$

$$K_{\text{аритм}} = 0 + 1,4\% = 1,4\%$$

Також до показників ритмічності діяльності підприємства відноситься коефіцієнт варіації (Кв), який визначається відношенням середньоквадратичного відхилення від планового завдання за визначений період до середньомісячного планового випуску продукції:

$$K_{\text{в}} = \frac{\sqrt{\frac{\sum \Delta x^2}{n}}}{\bar{x}_{\text{пл}}};$$

де Δx^2 - квадратичне відхилення від середньомісячного завдання;

n - кількість планових завдань, що додаються;

$\bar{x}_{\text{пл}}$ - середньомісячне завдання за планом;

$$K_{\text{в}} = \frac{\sqrt{\frac{151818721,3}{12}}}{34912,92} = 0,1019 \text{ або } 10,19 \%$$

За результатами розрахунків можна зробити висновок, що загальні відхилення фактично виробленого карбаміду від планового становлять 10,19 %.

2.4. Аналіз ефективності використання виробничих ресурсів цеху М-3

Важливий вплив на результати діяльності цеху здійснює рівень забезпеченості наявними ресурсами: основними засобами та трудовими ресурсами.

Аналіз складу, динаміки та структури основних фондів наведено в табл. 2.6-2.8.

Отримані в табл. 2.6-2.8 результати свідчать про активний рух основних засобів цеху М-3 продовж розглянутого періоду (2009-2011 рр.). В 2010-2011 рр. превалювало надходження основних засобів над їх вибуттям. Позитивною динамікою слід відзначити зростання вартості активної частини

основних виробничих фондів цеху – їх вартість з початку 2009 р. і до кінця 2011 р. зросла на 58199,9 тис. грн., а ось питома вага цієї частини збільшилася з 40,27 % до 43,43 %. Загалом слід відзначити, що питома вага машин та обладнання та транспортних засобів зросла за рахунок скорочення питомої ваги будівель та споруд, хоча абсолютна вартість майже по всіх групах зросла.

В табл. 2.9 представлені результати розрахунків показників стану та руху основних засобів.

Проведені розрахунки показників стану та руху основних засобів свідчать про те, що в цеху виробництва карбаміду з кожним роком продовж 200-2011 рр. спостерігається підвищення коефіцієнта придатності основних засобів.

Провівши аналіз показників стану, можна судити про покращення технічного стану й зниження зношеність основних фондів. Розрахунки абсолютних і відносних показників руху показали, що відновлення основних засобів у 2011 році в порівнянні з попереднім 2010 р. прискорилося суттєво (+12,95 %) й в 2011 р. склало 31,4 %, тобто за рік у цех М-3 надійшло 31,4 % нових основних засобів порівняно з їх загальною вартістю. Коефіцієнт вибуття в 2011 р. становив 0,0135, що майже в 3,6 рази більше ніж в 2010 р., він означає, що з експлуатації вибуло 1,35 % вартості основних засобів. Випередження коефіцієнтів оновлення над коефіцієнтами вибуття свідчить про додатний приріст вартості основних виробничих засобів цеху.

Для характеристики ефективності використання основних засобів використовуються такі показники: фондоддача, фондомісткість, фондоозброєність і рентабельність основних фондів.

Вихідні дані для розрахунку показників ефективності наведені в табл. 2,3, формули та результати розрахунків за ними представлені в табл. 2.10 (умовні позначення Q – річний обсяг товарної продукції, тис. грн.; $\bar{\Phi}$ – середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.; $\bar{N}_{\text{обл.}}$ – середньооблікова чисельність персоналу цеху, осіб; Π – сума річного прибутку за товарною продукцією, тис. грн.).

Таблиця 2.6

Склад, динаміка і структура основних засобів за 2009 рік

Групи основних фондів	Наявність на початок звітного року		Поступило протягом року		Вибуло протягом року		Наявність на кінець звітного року		Відхилення, тис. грн.
	тис. грн.	% у загальній вартості	тис. грн.	% у загальній вартості	тис. грн.	% у загальній вартості	тис. грн.	% у загальній вартості	
Будівлі та споруди	76298,38	45,56	53,30	100	-	-	76351,68	46,10	100,07
Машини та обладнання	59266,89	35,39	-	-	1474,70	76,97	57792,19	34,90	97,51
Транспортні засоби	24601,03	14,69	-	-	441,20	23,03	24159,83	14,59	98,21
Інструменти та приладдя	3985,74	2,38	-	-	-	-	3985,74	2,41	100
Інші основні засоби	3315,86	1,98	-	-	-	-	3315,86	2,00	100
Разом:	167467,90	100	53,30	100,00	1915,90	100,00	165605,30	100	98,89
в т.ч. активна частина	68159,44	40,7	-	-	1474,70	76,97	66684,74	40,27	97,84

Таблиця 2.7

Склад, динаміка і структура основних засобів за 2010 рік

Групи основних фондів	Наявність на початок звітного року		Поступило протягом року		Вибуло протягом року		Наявність на кінець звітного року		Відхилення, тис. грн.
	тис. грн.	% у загальній вартості	тис. грн.	% у загальній вартості	тис. грн.	% у загальній вартості	тис. грн.	% у загальній вартості	
Будівлі та споруди	76351,68	46,10	14218,16	38,09	-	-	90569,84	44,76	118,62
Машини та обладнання	57792,19	34,90	22854,1	61,23	523,4	86,04	80122,89	39,60	138,64
Транспортні засоби	24159,83	14,59	-	-	-	-	24159,83	11,94	100
Інструменти та приладдя	3985,74	2,41	254,6	0,68	69,7	11,46	4170,64	2,06	104,64
Інші основні засоби	3315,86	2,00	-	-	15,2	2,50	3300,66	1,63	99,54
Разом:	165605,30	100	37326,86	100	608,3	100	202323,86	100	122,17
в т.ч. активна частина	66684,74	40,27	22854,1	61,23	523,4	86,04	89015,44	44,00	133,49

Таблиця 2.8

Склад, динаміка і структура основних засобів за 2011 рік

Групи основних фондів	Наявність на початок звітного року		Поступило протягом року		Вибуло протягом року		Наявність на кінець звітного року		Відхилення, тис. грн.
	тис. грн.	% у загальній вартості	тис. грн.	% у загальній вартості	тис. грн.	% у загальній вартості	тис. грн.	% у загальній вартості	
Будівлі та споруди	90569,84	44,76	28023,6	30,67	726,9	26,71	117866,54	40,51	130,14
Машини та обладнання	80122,89	39,60	37648,7	41,21	304,8	11,20	117466,79	40,37	146,61
Транспортні засоби	24159,83	11,94	25635,2	28,06	1448,84	53,23	48346,19	16,62	200,11
Інструменти та приладдя	4170,64	2,06	56,9	0,06	-	-	4227,54	1,45	101,36
Інші основні засоби	3300,66	1,63	-	-	241,3	8,87	3059,36	1,05	92,69
Разом:	202323,86	100	91364,4	100	2721,84	100	290966,42	100	143,81
в т.ч. активна частина	89015,44	44,00	37648,7	41,21	304,8	11,20	126359,34	43,43	141,95

Таблиця 2.9

Аналіз технічного стану та руху основних засобів цеху М-3

Показник	Формула	2009 рік	2010 рік	2011 рік
Первісна вартість основних засобів на початок року, тис.	$\Phi_{п.р.}$	167467,9	165605,3	202323,86
Первісна вартість основних засобів на кінець року, тис. грн.	$\Phi_{к.р.}$	165605,3	202323,86	290966,42
Сума зносу на початок року, тис.	$З_{п.р.}$	117227,6	119569,8	142874,6
Сума зносу на кінець року, тис. грн.	$З_{к.р.}$	119569,8	142874,6	187124,5
Залишкова вартість основних засобів на початок року, тис.	$\Phi_{зал.п.р.}$	50240,3	46035,5	59449,26
Залишкова вартість на кінець року, ти.	$\Phi_{зал.к.р.}$	46035,5	59449,26	103841,92
Вартість основних засобів, що надійшли продовж року, тис.	$\Phi_{вв.}$	53,3	37326,86	91364,4
Вартість вибулих основних засобів, тис.	$\Phi_{виб.}$	1915,9	608,3	2721,84
Коефіцієнт придатності на початок року	$K_{придат.п.р.} = \frac{\Phi_{зал.п.р.}}{\Phi_{п.р.}}$	0,3000	0,2780	0,2938
Коефіцієнт придатності на кінець року	$K_{придат.к.р.} = \frac{\Phi_{зал.к.р.}}{\Phi_{к.р.}}$	0,2780	0,2938	0,3569
Коефіцієнт зносу на початок року	$K_{зносу.п.р.} = 1 - K_{придат.п.р.}$	0,7000	0,7220	0,7062
Коефіцієнт зносу на кінець року	$K_{зносу.к.р.} = 1 - K_{придат.к.р.}$	0,7220	0,7062	0,6431
Коефіцієнт оновлення	$K_{оновл.} = \frac{\Phi_{вв.}}{\Phi_{к.р.}}$	0,0003	0,1845	0,3140
Коефіцієнт вибуття	$K_{виб.} = \frac{\Phi_{виб.}}{\Phi_{п.р.}}$	0,0114	0,0037	0,0135
Коефіцієнт приросту	$K_{прир.} = \frac{\Phi_{вв.} - \Phi_{виб.}}{\Phi_{п.р.}}$	-0,0111	0,2217	0,4381

Таблиця 2.10

Аналіз ефективності використання основних засобів

Показник	Формула для розрахунку	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Абсолютне відхилення 2011 р. від	
					2009 р.	2010 р.
Фондовіддача, грн./грн.	$f_{\text{в}} = \frac{Q}{\Phi}$	4,83	4,49	4,77	-0,05	0,28
Фондомісткість, грн./грн.	$f_{\text{м}} = \frac{\bar{\Phi}}{Q} = \frac{1}{f_{\text{в}}}$	0,2072	0,2226	0,2096	0,0024	-0,0130
Фондоозброєність праці, тис. грн./особу	$f_{\text{озбр.}} = \frac{\bar{\Phi}}{N_{\text{обл.}}}$	668,82	683,88	844,68	175,85	160,79
Рентабельність основних засобів, %	$P_{\text{ОЗ}} = \frac{\Pi}{\Phi} \cdot 100\%$	69,99	59,32	66,27	-3,73	6,94

На досліджуваному виробництві має місце ефективне використання основних фондів, тому що продовж усього періоду дослідження значення фондовіддачі більше 1, а фондомісткості навпаки – менше 1. В 2011 р. показники фондовіддачі та фондомісткості покращились завдяки випереджальним темпам росту обсягу виробництва порівняно зі збільшення середньорічної вартості основних засобів цеху. В цеху М-3 в 2011 р. суттєво зросла фондоозброєність праці з 683,88 тис. грн./особу до 844,68 тис. грн./особу. В усіх трьох досліджуваних роках основні засоби використовувалися рентабельно, тобто на кожну гривню, що була вкладена в них, прибуток від виробництва, наприклад, в 2011 р. склав 66,27 коп.

Інтерес представляє визначення кількісного впливу факторів на зміну обсягу виробництва продукції. Для аналізу впливу факторів на обсяг виробництва може бути використана модель:

$$Q = \bar{\Phi} \cdot f_{\text{в}}.$$

Вплив факторів можна визначити, наприклад, за допомогою інтегрального методу.

Загальна зміна обсягу виробництва:

$$\Delta Q = Q_1 - Q_0 = 1176708,9 - 826566,29 = 350142,65 \text{ тис. грн.},$$

в тому числі за рахунок зміни

- середньорічної вартості ОВФ

$$\Delta Q_{\Delta \bar{\Phi}} = \Delta \bar{\Phi} \cdot f_{b_0} + \frac{\Delta \bar{\Phi} \cdot \Delta f_b}{2} = 62680,56 \cdot 4,49 + \frac{62680,56 \cdot 0,28}{2} = 290334,19 \text{ тис. грн.},$$

- фондівддачі

$$\Delta Q_{\Delta f_b} = \bar{\Phi}_0 \cdot \Delta f_b + \frac{\Delta \bar{\Phi} \cdot \Delta f_b}{2} = 183964,58 \cdot 0,28 + \frac{62680,56 \cdot 0,28}{2} = 59808,42 \text{ тис. грн.}$$

Перевірка:

$$\Delta Q = \Delta Q_{\Delta \bar{\Phi}} + \Delta Q_{\Delta f_b} = 290334,19 + 59808,42 = 350142,61 \text{ тис. грн.}$$

Загальне зростання обсягу товарної продукції відбулося під впливом обох факторів. Збільшення середньорічної вартості основних виробничих фондів за умови збереження фондівддачі основних фондів на рівні 2010 року призвело до додаткового випуску продукції у звітному 2011 році на 290334,19 тис. грн. Зростання фондівддачі на 6,24 % стало причиною отримання додаткового обсягу товарної продукції на суму 59808,42 тис. грн.

На виконання планів з виробництва продукції впливає і рівень забезпеченості трудовими ресурсами (табл. 2.11).

В 2011 р. чисельність персоналу цеху зросла на 43 особи порівняно з 2009 р. В цілому зростання чисельності спостерігається майже по всіх категоріях, але найбільше – по категорії робітників – 30 осіб або 14,35 %. Процес зростання чисельності персоналу цеху М-3 може свідчити про те, що керівництво ПрАТ «СЄВЕРОДОНЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ АЗОТ» прагне до

оптимізації чисельності персоналу.

Фонд оплати праці штатних працівників в 2011 р. склав 10336,93 тис. грн., що на 2550,03 тис. грн. або 32,75 % більше ніж в 2010 р. Зростання середньомісячної заробітної плати одного працівника підприємства на 537,74 грн. проти 2010 р. відбулося за рахунок покращення фінансового стану підприємства та відновленням повноцінної його роботи, а також більшення преміальних виплат, пов'язаних з виконанням та перевиконанням планів з виробництва карбаміду.

Зміну фонду оплати праці (ФОП) за рахунок вказаних факторів можна дослідити за допомогою методу абсолютних різниць.

Загальна зміна ФОП становить:

$$\Delta \text{ФОП} = \text{ФОП}_1 - \text{ФОП}_0 = 10336,93 - 7786,9 = 2550,03 \text{ тис. грн.}$$

в тому числі за рахунок зміни

- середньооблікової чисельності промислово-виробничого персоналу

$$\Delta \text{ФОП}_{\Delta \bar{N}_{\text{обл}}} = (\bar{N}_{\text{обл}_1} - \bar{N}_{\text{обл}_0}) \cdot \bar{ЗП}_0 = (292 - 269) \cdot 28,95 = 665,79 \text{ тис. грн.};$$

- середньорічної заробітної плати

$$\Delta \text{ФОП}_{\Delta \bar{ЗП}} = \bar{N}_{\text{уч}_1} \cdot (\bar{ЗП}_1 - \bar{ЗП}_0) = 292 \cdot (35,4 - 28,95) = 1884,24 \text{ грн.}$$

Баланс факторів:

$$\Delta \text{ФОП} = \Delta \text{ФОП}_{\Delta \bar{N}_{\text{обл}}} + \Delta \text{ФОП}_{\Delta \bar{ЗП}} = 665,79 + 1884,24 = 2550,03 \text{ тис. грн.}$$

Фактичний фонд оплати праці в 2011 р. більший за ФОП 2010 року на 2550,03 тис. грн. Це відбулося в наслідок впливу обох розглянутих фактори: зростання чисельності персоналу та зростання середньорічної заробітної плати. Зростання чисельності на 23 особи призвело до збільшення витрат на оплату праці на 665,79 тис. грн. Зростання середньорічної заробітної плати на 6,45 тис. грн. (537,74 грн./місяць) викликало приріст досліджуваного показника на 1884,24 тис. грн.

Таблиця 2.11

Забезпеченість трудовими ресурсами цеху М-3

Категорії персоналу	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Відхилення 2011 р. від				Структура, %			Структурні зрушення 2011 р. від, %	
				2009 р.		2010 р.		2009 рік	2010 рік	2011 рік	2009 р.	2010 р.
				±	%	±	%					
Робітники, в т.ч.	209	228	239	30	14,35	11	4,82	83,94	84,76	81,85	-2,09	-2,91
- основні	153	162	172	19	12,42	10	6,17	61,45	60,22	58,90	-2,54	-1,32
- допоміжні	56	66	67	11	19,64	1	1,52	22,49	24,54	22,95	0,46	-1,59
Адміністративно-управлінський персонал, в т.ч.	40	41	43	3	7,50	2	4,88	16,06	15,24	14,73	-1,34	-0,52
- керівники	32	31	31	-1	-3,13	0	0,00	12,85	11,52	10,62	-2,23	-0,91
- спеціалісти	7	8	10	3	42,86	2	25,00	2,81	2,97	3,42	0,61	0,45
- службовці	1	2	2	1	100	0	0,00	0,40	0,74	0,68	0,28	-0,06
Разом	249	269	292	43	17,27	23	8,55	100	100	100		

Витрати на матеріальні ресурси цеху складаються з витрат на напівфабрикати, допоміжні матеріали та енерговитрати.

Оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів дозволяє робити додаткові висновки щодо ефективності управління витратами на підприємстві. Система показників включає наступні:

- матеріаловіддача (МВ) визначається співвідношенням вартості виробленої продукції (Q) до суми матеріальних витрат (M). Цей показник характеризує віддачі матеріалів, тобто скільки вироблено продукції з кожної гривні використаних матеріальних ресурсів

$$MB = \frac{Q}{M};$$

- матеріаломісткість (ММ) розраховується шляхом відношення суми матеріальних витрат (M) до вартості виробленої продукції (Q) і показує, скільки матеріальних витрат необхідно здійснити або фактично доводиться на одиницю продукції

$$MM = \frac{M}{Q};$$

- коефіцієнт співвідношення темпів росту обсягів виробництва та матеріальних витрат ($K_{тр}$) визначається відношенням індексу валової або товарної продукції ($I_{пр}$) до індексу матеріальних витрат (I_M)

$$K_{тр} = \frac{I_{пр}}{I_M};$$

- питома вага матеріальних витрат (B_M) в собівартості продукції розраховується відношенням суми матеріальних витрат до повної собівартості виробленої продукції (C)

$$B_M = \frac{M}{C};$$

- коефіцієнт матеріальних витрат (K_M) – співвідношення фактичної (у

звітному періоді) суми матеріальних витрат (M_{ϕ}) до планової (або за попередній період), перерахованої на фактичний обсяг виробленої продукції ($M_{\text{пер.}}$)

$$K_M = \frac{M_{\phi}}{M_{\text{пер.}}} .$$

Вихідні дані та результати розрахунків зазначених показників наведені в табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Оцінка ефективності використання матеріальних витрат

Показник	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Абсолютне відхилення 2011 р. від	
				2009 рік	2010 рік
1. Обсяг товарної продукції, тис. грн.	803600	826566,29	1176708,9	373108,9	350142,61
2. Собівартість товарної продукції, тис. грн.	687037,82	717430,09	1013267,5	326229,68	295837,41
3. Матеріальні витрати, тис. грн.	609402,55	641454,24	923086,69	313684,15	281632,45
4. Матеріаловіддача, грн./грн.	1,3187	1,2886	1,2748	-0,0439	-0,0138
5. Матеріаломісткість, грн./грн.	0,7583	0,7760	0,7845	0,0261	0,0084
6. Питома вага матеріальних витрат	88,7	89,41	91,1	2,4	1,69
7. Коефіцієнт співвідношення темпів росту обсягів виробництва та матеріальних витрат	-	0,98	0,99	-	-
8. Коефіцієнт матеріальних витрат	-	1,02	1,01	-	-

Отримані результати дозволяють зробити висновок про ефективне використання матеріальних ресурсів в цеху М-3, але в 2011 р. порівняно з 2010-

2009 рр. спостерігається зниження ефективності (скоротилася матеріаловіддача, натомість, матеріаломісткість зростає). Загальна сума матеріальних витрат зростає в 2011 р. порівняно з 2010 р. на 281,63 млн. грн. або 43,91 %, поряд із цим їх питома вага в структурі собівартості товарної продукції збільшилася на 1,69 % та склала 91,1 %. Це характеризує виробництва карбаміду як матеріаломістке. Значення останніх двох коефіцієнтів свідчать про перевитрачання матеріальних ресурсів в 2011 р. порівняно з 2010 р. та в 2010 р. порівняно з 2009 р.

Зростання матеріальних витрат в 2011 р. порівняно з 2010 р. за рахунок зміни обсягу виробництва та матеріальних витрат можна визначити за моделлю, використовуючи метод відносних різниць:

$$M = Q \cdot MM.$$

Загальна зміна матеріальних витрат

$$\Delta M = M_1 - M_0 = 923086,69 - 641454,24 = 281632,45 \text{ тис. грн.},$$

В тому числі за рахунок зміни

- вартісного обсягу товарної продукції

$$\Delta M_{\Delta Q} = \frac{M_0 \cdot \Delta Q\%}{100\%} = \frac{641454,24 \cdot 42,36\%}{100\%} = 271727,1 \text{ тис. грн.};$$

- рівня матеріаломісткості продукції

$$\Delta M_{\Delta MM} = \frac{(M_0 + \Delta M_{\Delta Q}) \cdot \Delta MM\%}{100\%} = \frac{(641454,24 + 271727,1) \cdot 1,08\%}{100\%} = 9905,35 \text{ тис. грн.}$$

Перевірка:

$$\Delta M = \Delta M_{\Delta Q} + \Delta M_{\Delta MM} = 271727,1 + 9905,35 = 281632,45 \text{ тис. грн.}$$

Факторний аналіз показав, що матеріальні витрати зросли як за рахунок збільшення матеріаломісткості продукції, та і за рахунок зростання вартісного обсягу виробництва. Матеріаломісткість продукції мала суттєве зростання в

наслідок подорожчання необхідних для виробництва карбаміду матеріальних ресурсів, в першу чергу – природного газу.

2.5. Аналіз складу та структури собівартості продукції

У цеху відбувається розрахунок собівартості за статтями калькуляції. Планові калькуляції складаються на планований період на підставі прогресивних норм витрат праці і засобів виробництва, що відображають подальший технічний прогрес і поліпшення організації виробництва і праці.

В табл. 2.10 наведена інформацію про виробничу собівартість продукції цеху М-3.

Фактична калькуляція собівартості продукції характеризується фактичними витратами, які можуть відхилитися від планових з причин, залежних від цеху (перевиконання або невиконання плану з виробництва, економія чи перевитрата окремих видів витрат) і не залежних від нього (зміна цін на матеріали, норм амортизаційних відрахувань, тарифів на електроенергію, тепло, газ, воду та інше).

Продовж 2010-2011 рр. спостерігається збільшення виробничої собівартості карбаміду. Це відбувається в наслідок зростання як змінних, так і постійних витрат виробництва продукції. Найвагомим в цьому випадку є зростання витрат по статті „Напівфабрикати”, тому що основним напівфабрикатом при виробництві

Таблиця 2.12

Аналіз витрат на виробництво товарної продукції за 2010-2011 рр.

Найменування статті витрат	2010 р.		2011 р.		Структура, %		Структурні зрушення, %	Відхилення			
	всього, тис. грн.	в розрахунку на 1 т, грн.	всього, тис. грн.	в розрахунку на 1 т, грн.	2010 р.	2011 р.		абсолютне		відносне, %	
								всього, тис. грн.	в розрахунку на 1 т, грн.	Всього, тис. грн.	в розрахунку на 1 т
Напівфабрикати	575984,58	1418,07	823571,76	1938,71	80,28	81,28	0,99	247587,18	520,64	42,99	36,71
Допоміжні матеріали	8,12	0,02	8,5	0,02	0,00	0,00	0,00	0,38	0	4,68	0,00
Енерговитрати	110317,13	271,6	154811,32	364,43	15,38	15,28	-0,10	44494,19	92,83	40,33	34,18
Заробітна плата основних робітників з відрахуваннями	6165,74	15,18	7187,68	16,92	0,86	0,71	-0,15	1021,94	1,74	16,57	11,46
Ремонт, утримання та експлуатація устаткування	10840	26,688	12722,45	29,949	1,51	1,26	-0,26	1882,45	3,261	17,37	12,22
Загальновиробничі витрати	14114,58	34,75	14965,84	35,23	1,97	1,48	-0,49	851,26	0,48	6,03	1,38
Виробнича собівартість	717430,15	1766,31	1013267,56	2385,26	100,00	100,00		295837,41	618,95	41,24	35,04

карбаміду є аміак, собівартість якого в свою чергу залежить від ціни на природний газ.

Структура статті «Напівфабрикати» має такий вигляд:

- смола КФС – 0,89 %;
- вуглекислий газ – 1,45 %;
- - аміак рідкий – 97,66 %.

Змінні статті витрат, а це напівфабрикати, допоміжні матеріали, енерговитрати, зростають головним чином за рахунок подорожчання сировинно-енергетичних ресурсів та зростання обсягу виробництва продукції.

Дослідження динаміки постійних статей собівартості дало наступні результати:

- стаття «Заробітна плата» зросла внаслідок вже розглянутих причин підвищення середньої заробітної плати, а разом з нею спостерігається збільшення статті «Відрахування на соціальні заходи»;

- зростання рівня зношеності устаткування вимагає все більших витрат, пов'язаних з необхідністю підтримки їх у робочому стані, підвищення заробітної плати ремонтного персоналу – все це призвело до збільшення витрат по статті «Ремонт, утримання та експлуатація устаткування» в розрахунку річних витрат на 1,88 млн. грн., в розрахунку на й1 т - на 3,26 грн. або 12,22 %;

- аналогічну динаміку мали й загальновиробничі витрати, річна сума яких збільшилася на 0,85 млн. грн., в розрахунку на 1 т – 0,48 грн. або 1,38%.

Аналіз структури витрат та її зміни показав, що як в 2010 р., так і в 2011 р. на першому місці знаходяться напівфабрикати, причому їх питома вага зросла на 0,99 %. Значно меншими були структурні зрушення за іншими статтями витрат, причому в інший бік – їх питомі ваги скорочувалися на фоні

абсолютного зростання.

Факторний аналіз зміни загальної суми витрат на виробництво товарної продукції в 2011 р. порівняно з 2010 р. виконується методом ланцюгової підстановки:

1) витрати попереднього року (B_0)

$$B_0 = \text{ВП}_{i_0} \cdot \text{АВС}_{i_0} + \text{FC}_0,$$

де ВП_{i_0} – обсяг випуску продукції і-того виду в натуральному вираженні;

АВС_{i_0} – рівень змінних витрат на одиницю і-того виду продукції, грн.;

FC_0 – сума постійних витрат на весь обсяг продукції, грн.

$$B_0 = 406175 \cdot 1689,69 : 1000 + 31120,32 = 717430,15 \text{ тис. грн.};$$

2) витрати за рівнем попереднього року на фактичний випуск продукції

$$B_{\text{умов.1}} = \text{ВП}_{i_1} \cdot \text{АВС}_{i_0} + \text{FC}_0 = 424804 \cdot 1689,69 : 1000 + 31120,32 = 748907,39 \text{ тис. грн.};$$

3) витрати фактичні за рівня постійних витрат попереднього року

$$B_{\text{умов.2}} = \text{ВП}_{i_1} \cdot \text{АВС}_{i_1} + \text{FC}_0 = 424804 \cdot 2303,16 : 1000 + 31120,32 = 1009511,9 \text{ тис. грн.};$$

4) фактичні витрати

$$B_1 = \text{ВП}_{i_1} \cdot \text{АВС}_{i_1} + \text{FC}_1 = 424804 \cdot 2303,16 : 1000 + 34875,97 = 1013267,55 \text{ тис. грн.}$$

Загальна зміна витрат становить:

$$\Delta B = B_1 - B_0 = 246017,14 - 156777,4 = 89239,74 \text{ тис. грн.},$$

в тому числі за рахунок:

- зміни обсягу виробництва продукції:

$$\Delta B_{\Delta \text{ВП}} = B_{\text{умов.1}} - B_0 = 748907,39 - 717430,16 = 31477,24 \text{ тис. грн.};$$

- зміни рівня питомих змінних витрат:

$$\Delta B_{\Delta AVC} = B_{\text{умов.2}} - B_{\text{умов.1}} = 1009511,9 - 748907,39 = 260604,51 \text{ тис. грн.};$$

- постійних витрат:

$$\Delta B_{\Delta FC} = B_1 - B_{\text{умов.2}} = 1013267,55 - 1009511,9 = 3755,65 \text{ тис. грн.}.$$

Перевірка:

$$\Delta B = \Delta B_{\Delta BP} + \Delta B_{\text{стр.}} + \Delta B_{\Delta AVC} + \Delta B_{\Delta FC}$$

$$\Delta B = 21477,24 + 260604,51 + 3755,65 = 295837,4 \text{ тис. грн.}$$

В 2011 р. загальна сума витрат, що пов'язана з випуском товарного обсягу карбаміду, зросла порівняно з 2010 р. на 295837,4 тис. грн. Найбільший вплив (88,09 % загальної зміни показника) спричинило зростання середніх змінних витрат. Це відбулося в наслідок подорожчання сировинно-енергетичних ресурсів, а саме – аміаку через подорожчання природного газу. Збільшення натурального обсягу продукції на 18629 т сприяло збільшенню витрат на 31,48 млн. грн., зростання постійних витрат дорівнювало 3755,65 тис. грн.

В другому розділі випускної роботи дана характеристика цеху М-3 (карбаміду) ПрАТ «СЄВЕРОДОНЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ «АЗОТ». Проведений аналіз діяльності свідчить про покращення ситуації в досліджуваному цеху в 2011 р. порівняно з 2010 р. Продовж розглянутих трьох років динаміка виробництва мала стійкий характер зростання: натуральний обсяг товарного карбаміду продовж 2009-2011 рр. збільшився на 23004 т. Обсяг товарної продукції у вартісному вираженні значною мірою підданий впливу кон'юнктури світового ринку карбаміду. Тому в 2011 р. за наявності більшого натурального обсягу підприємство отримало ще більше зростання вартісного обсягу через зростання середньої ціни реалізації продукту. З'ясовано, що виробничі ресурси в цеху М-3 використовуються ефективно.

В структурі собівартості виробництва більш ніж 81 % складають

витрати на напівфабрикати, а фактично один напівфабрикат – аміак. Факторний аналіз зміни загальної суми витрат показав, що найбільший вплив мало зростання середніх змінних витрат.

РОЗДІЛ 3. ВИЗНАЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Фактори підвищення та резерви зростання ефективності виробничої діяльності підприємства

Будь-яке підприємство прагне до підвищення ефективності своєї діяльності, однак тільки розуміння того, від чого залежить ця ефективність, може привести до позитивних результатів. В економічному змісті під ефективністю розуміється максимально оптимальне використання всіх ресурсів підприємства. Правильно обрана стратегія виробництва і належні обсяги випуску продукції забезпечують бажаний обсяг реалізації і відповідні прибутки. Тому виробнича діяльність підприємства, нарешті, жорстко визначається загальною економічною ситуацією, галузевими пропорціями і платоспроможним попитом населення.

Рівень економічної та соціальної ефективності виробництва (діяльності) залежить від багатьох чинників. Тому для практичного розв'язання завдань управління ефективністю важливого значення набуває класифікація чинників її зростання за певними ознаками. Класифікацію чинників зростання ефективності (продуктивності) виробничо-економічних та інших систем діяльності доцільно здійснювати за трьома ознаками: 1) видами витрат і ресурсів (джерелами підвищення); 2) напрямками розвитку та вдосконалення виробництва (діяльності); 3) місцем реалізації в системі управління виробництвом (діяльністю).

Перший з напрямків підвищення ефективності діяльності підприємства — ресурсний — відображає першочергову необхідність аналізу ефективності використання наявної матеріальної бази виробництва та живої праці. При цьому слід враховувати рівень завантаження обладнання в часі, структуру собівартості продукції, що виготовляється, з точки зору співвідношення в ній часток амортизації, матеріальних витрат, витрат на оплату праці. Зазначені

показники слід розглянути в динаміці, а також по можливості порівняти з показниками найближчих конкурентів. Для оборотних фондів найважливішим показником є швидкість їх обороту, отже, слід проаналізувати чинники її збільшення, зокрема такі:

- зменшення обсягів незавершеного виробництва;
- удосконалення системи матеріально-технічного
- забезпечення з метою оптимізації виробничих запасів;
- прискорення реалізації готової продукції (активізація маркетингової діяльності);
- зменшення обсягів дебіторської заборгованості.

Крім того, слід звернути увагу і на інші напрямки раціоналізації використання матеріальних ресурсів:

- проаналізувати основні причини втрат та нерационального використання ресурсів;
- забезпечити обгрунтоване нормування витрат матеріалів;
- організувати використання вторинних ресурсів;
- створити систему заохочення за економію сировини, енергії та матеріалів й відпрацювати її дійовість;
- акцентувати увагу на використанні сучасних високотехнологічних матеріалів.

Що стосується аналізу ефективності використання трудового потенціалу підприємства, то тут слід зосередити увагу на таких аспектах:

- внутрішньозмінні втрати робочого часу;
- втрати робочого часу внаслідок плинності кадрів;
- рівень використання засобів механізації, автоматизації праці та комп'ютерної техніки;
- аналіз системи стимулювання працюючих;
- визначення професійно-кваліфікаційної структури працюючих.

У межах другого, тобто організаційного, напрямку здійснюється пошук можливостей підвищення ефективності тих процесів, що відбуваються на

підприємстві. При цьому насамперед увага звертається на ефективність управління.

Важливою складовою ефективності підприємства, а отже, і значним резервом її підвищення, є організація виробничого процесу. У конкретних умовах підприємства слід проаналізувати всі аспекти, що визначають ефективність організації робіт, -- від рівня робочого місця окремого робітника чи спеціаліста до рівня підприємства в цілому. Для виробничих підприємств, ураховуючи, звичайно, специфіку їх діяльності, особливу увагу треба звертати на можливості застосування більш ефективних типів виробництва (масового, великосерійного).

І, нарешті, останнім (але не за важливістю) напрямком пошуку можливостей підвищення ефективності є технологічний.

Вирішення проблеми технологічного відставання особливо актуальне для українських підприємств. Причому проблема ця є комплексною і має, принаймні, два компоненти: матеріальний та нематеріальний. Перший з них — це удосконалення технічної бази, а другий ~ організаційно-правові проблеми. На думку багатьох економістів, подолання технічного і технологічного відставання потребує не просто переходу на сучасні технології, а впровадження комплексу відносин, що називається корпоративною культурою. Така культура має запозичуватись, звичайно, у найпередовіших компаній з тривалим досвідом роботи в ринковому середовищі.

Намагання виділити в оцінці ефективності підприємства та в пошуку шляхів підвищення останньої окремі структурні компоненти зумовлено бажанням спростити розуміння зазначених проблем. Проте зрозуміло, що насправді ці проблеми комплексні, отже, для їх вирішення слід застосовувати комплексний, системний підхід, ретельно досліджуючи всі підрозділи, служби підприємства та ті процеси, які в них відбуваються. Тільки на основі системного аналізу можна отримати справді адекватну оцінку стану справ на підприємстві та розробити ефективні заходи щодо його поліпшення.

Узагальнюючи вищесказане можна визначити основні кроки підвищення ефективності діяльності підприємства. Як уже відзначалося, ефективність діяльності будь-якого виробничого підприємства в першу чергу залежить від обсягів випуску і реалізації продукції. До виробничих факторів, що впливають на обсяг випуску і реалізації продукції можна віднести зміна випуску товарної продукції, що містить у собі кроки по зміні обсягу валової продукції і зміна залишків незавершеного виробництва і внутрішньогосподарського обороту.

У свою чергу, зміна обсягу валової продукції має на увазі під собою зміну наступних економічних показників:

1. Трудові ресурси. Зміна чисельності персоналу, скорочення втрат робочого часу і збільшення продуктивності праці.

2. Засоби праці. Зміна розміру основних фондів і показників фондівіддачі, тобто більш повне використання фонду робочого часу і підвищення продуктивності роботи устаткування.

3. Предмети праці. Зміна споживання предметів праці і показників матеріаловіддачі, що містить у собі скорочення надпланових відходів сировини і матеріалів і скорочення норм витрат сировини і матеріалів на одиницю продукції.

На остаточну ефективність виробництва чималий вплив робить собівартість продукції. До основних резервів зниження собівартості промислової продукції відносять:

а) збільшення обсягів виробництва за рахунок більш повного використання виробничої потужності підприємства;

б) скорочення витрат на виробництво за рахунок підвищення рівня продуктивності праці, ощадливого використання сировини, матеріалів, електроенергії, палива, устаткування, скорочення непродуктивних витрат і виробничого браку.

Резерви збільшення виробництва продукції виявляються в процесі аналізу виконання виробничої програми. При збільшенні обсягу виробництва

продукції зростають тільки перемінні витрати, – пряма зарплата робітників, прямі матеріальні витрати і так далі – сума ж постійних витрат, як правило, не змінюється, у результаті чого і знижується собівартість продукції.

Резерви скорочення витрат можна установити по кожній статті витрат за рахунок конкретних організаційно-технічних заходів – упровадження нової, більш прогресивної техніки і технології виробництва, поліпшення організації праці і так далі – які будуть сприяти економії заробітної плати, сировини, матеріалів і енергії.

Таким чином, всебічний і глибокий аналіз виробничої діяльності підприємства дозволяє виявити визначені резерви підвищення ефективності його діяльності, як за рахунок поліпшення окремих виробничих показників, так і за рахунок оптимізації виробництва. А створення оптимальної виробничої структури підприємства – максимально підвищити ефективність, використовуючи ці резерви, що немало важно в сучасних умовах господарювання виробничих підприємств.

3.2. Шляхи покращення результатів діяльності цеху М-3

Основним напрямом діяльності кожної організації є отримання максимального прибутку. Розмір витрат виробництва є однією з умов успіху на ринку, оскільки чим менші витрати виробництва, тим більший прибуток отримує підприємство з урахуванням рівня ринкових цін. Сучасна економічна ситуація не сприяє оптимальному використанню виробничих ресурсів. У результаті зростає їх споживання, що негативно відбивається на рентабельності виробництва, конкурентоспроможності продукції, нестачі власних коштів, загостренні проблем покриття витрат. У зв'язку з цим дослідження шляхів зниження витрат виробництва на вітчизняних підприємствах набуває особливого значення.

Цех М-3 постійно вдосконалює та автоматизує виробництво своєї

продукції. У цеху планується модернізація, спрямована на збільшення виробничих потужностей з 1000 т / добу до 1200 т / добу.

Зупинний ремонт дозволить провести ремонт всього обладнання, профілактичні роботи, промивання, чищення устаткування для того, щоб цех після проведення ремонту міг пуститися та працювати до наступного ремонту безаварійно, забезпечуючи необхідну кількість продукції встановленої якості.

Для збільшення потужностей планується провести такі роботи:

- за рахунок збільшення продуктивності поршневих компресорів збільшити обсяг камери стиснення компресора;
- замінити внутрішній устрій стрипера, що дозволить зменшити діаметр насадкових труб для збільшення обсягу розчину карбаміду, який знаходиться на верхній трубній дошці;
- змінити конструкцію розподільника на вході розчину з колони синтезу в стрипер;
- змінити конструкцію розподільника тарілки в конденсаторі високого тиску E 202;
- змінити конструкції і збільшити кількість розподільчих тарілок в колоні синтезу (замість звичайних сітчастих встановити подовжні секціоновані).

Таким чином, прибуток підприємства збільшується не тільки за рахунок зниження собівартості, але і внаслідок збільшення кількості випущеної продукції. Таким чином, чим більше обсяг виробництва, тим за інших рівних умов більше сума одержуваної підприємством прибутку.

Значні резерви зниження собівартості полягають в скороченні втрат від браку й інших непродуктивних витрат. Вивчення причин браку, виявлення його винуватця дають можливість здійснити заходи щодо ліквідації втрат від браку, скороченню і найбільш раціональному використанню відходів виробництва.

Раціональне використання матеріальних ресурсів призводить до

зменшення собівартості продукції, зростання рентабельності. Крім того, враховуючи обмеженість ресурсів, актуальним завданням є зниження обсягів ресурсів, що споживаються, при випереджаючих темпах зростання продуктивності праці над її фондоозброєністю.

Більш детально можна зупинитись на шляхах оптимізації виробництва карбаміду, а саме – методи утилізації азотовмісних стічних вод.

Економіка тісно пов'язана з розвитком новітніх технологій, відстежуючи які, можна суттєво заощадити на виробництві та примножити прибутки компаній.

Що стосується шляхів оптимізації виробництва карбаміду, а саме – методів утилізації азотовмісних стічних вод, стосовно даного питання опрацьовані наукові праці Коряжина С. П., Ульянова С. В. та Юдина Т. Д., котрі запропонували очищати сокову пару виробництва карбаміду шляхом гідролізу стоків [Р1]. Розглянуто колонний апарат для процесу гідролізу, представлений у працях Вінченцо Логани [2].

Гідроліз азотовмісних стоків використовується в схемах синтезу карбаміду за проектом фірми «Уреа Казале» та в схемах синтезу виробництва карбаміду, запатентованих фірмою «Stamicarbon». То-му потрібно вести пошук альтернативи цим методам очищення сокової пари виробництва карбаміду.

Під факторами зниження собівартості продукції розуміють усю сукупність рушійних сил та причин, що визначають її рівень та динаміку. До факторів зниження собівартості продукції підприємства можна віднести:

- підвищення технічного рівня виробництва, зокрема, впровадження нової прогресивної техно-логії, підвищення рівня механізації та автоматизації виробничих процесів; розширення масштабів використання й удосконалення техніки і технології, що застосовуються;
- поліпшення організації виробництва і праці, тобто удосконалення управління виробництвом та скорочення витрат на нього; упровадження

наукової організації праці; покращення використання основних виробничих фондів;

- зміну обсягу виробництва, що зумовлює відносне скорочення умовно-постійних витрат, внаслідок зростання обсягу виробництва;

- зміну структури, асортименту та поліпшення якості продукції [14, с. 160].

Одним з найважливіших напрямків підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності підприємства є постійний пошук шляхів зниження собівартості продукції. Чим менша величина собівартості продукції, тим більше можливостей у підприємства за рахунок зниження цін стимулювати попит та підвищувати конкурентоспроможність своєї продукції, збільшуючи прибуток.

У своїй праці Цюрко І. А. [30] виділяє основні напрямки зниження витрат на виробництво, а саме: 1) підвищення технологічного рівня виробництва; 2) удосконалення організації виробництва; 3) удосконалення організації праці; 4) зміна об'єму, номенклатури та асортименту продукції; 5) покращення використання матеріальних ресурсів; 6) галузеві фактори.

Впроваджуючи утилізаційну технологію вторинної переробки відходів з отриманням нового продукту, ми працюємо одночасно в трьох напрямках, а саме: 1) модернізуємо технологію, 2) змінюємо (розширюємо) асортимент продукції, 3) оптимізуємо (покращуємо) використання матеріальних ресурсів. До того ж, слід враховувати і галузеві фактори, адже попит на вторинний продукт (гідразин сульфат) перевищує пропозицію (особливо на внутрішньому ринку).

Слід врахувати той факт, що, збільшивши асортимент товару за рахунок розширення спектра товарів (крім основного продукту, карбаміду, за запропонованою утилізаційною технологією випускатиметься ще й гідразин сульфат), можна розширити ринок збуту. Розширення спектра товарів завжди приводить до збільшення активів компанії, тому що ліквідність гідразин сульфату досить висока за рахунок відсутності потужностей для його

виробництва на території України (за даними агентства промислових новин [32]).

Впровадження новітніх технологій очищення конденсатів сокової пари, утворених у процесі ви-парювання карбаміду, не матиме позитивного економічного ефекту, тому що проаналізовані вище дослідження переробки азотовмісних стоків потребують додаткових витрат на допоміжні матеріали (силі-конові катіоніти). Впровадження очищення стоків за допомогою сорбції не забезпечує належного ступеня очищення за показником залишкового вмісту карбаміду в них. До того ж, стоки після очищення на катіонітових силіконових фільтрах слід доочищувати на установках нітри- денітрифікації.

У випадку впровадження утилізаційної технології азотовмісних стоків шляхом переробки в гід-разин сульфат можливо майже повністю ліквідувати потребу в очисних спорудах, а також значно скоротити витрати на перекачування стоків.

З урахуванням ліквідації стадії десорбції та гідролізу робоче місце апаратника абсорбції ліквідується, але збільшується навантаження на менеджерів з продажу за рахунок збільшення асортименту продукції. В зв'язку з конфіденційністю інформації про заробітну плату працівників, зниження кошторису статті витрат на заробітну плату апаратника абсорбції враховувати в собівартість продукції неможливо. Витрати на заробітну плату апаратника частково або повністю ні-вельюються потребою збільшення статті витрат на реалізацію продукції за рахунок появи нової штат-ної одиниці – менеджера з продажу. З урахуванням вищезазначеного враховувати в собівартість про-дукції трудові ресурси немає потреби.

Для встановлення економічного ефекту від впровадження утилізаційної технології синтезу гід-разин сульфату при розрахунку собівартості однієї тонни карбаміду, достатньо оперувати лише такими статтями витрат:

1. Основна сировина та матеріали, до складу якої входить концентрат карбамідо-формальдегідний. На цю статтю витрат впровадження

утилізаційної технології не впливає, тому її відсоток від собівартості залишається незмінним – 0,730 %.

2. Допоміжні матеріали, технологічні каталізатори та сорбенти. Відсоток від собівартості од-нієї тонни карбаміду, витрачений на цю статтю, є незмінним – це відсоток амортизації – 0,005 %.

3. Напівфабрикати. Напівфабрикати для виготовлення карбаміду є власними, а саме: аміак рідкий технічний, затрати на який становлять найбільший відсоток вартості напівфабрикатів; азот газоподібний; кисень газоподібний технічний; двоокис вуглецю. Вартість аміа-ку залежить, здебільшого, від вартості сировини для його виробництва – газу. Станом на 2017 рік відсоток вартості напівфабрикатів становить 75,495 % від собівартості однієї тонни карбаміду.

4. Енергія для технологічних цілей, куди відносять такі види енергії, як: електроенергія; вода знесолена; вода оборотна для теплообмінних установок; пара. Загальна частка собівартості за статтю витрат на витрачену енергію для технологічних цілей становить 22,376 %, з яких 0,113 % поверта-ються в процес за рахунок їх повторного використання. Цей відсоток повернених коштів становить частка зі статті витрат на оборотну воду для теплообмінних установок. Тому, з урахуванням поверне-них коштів, собівартість витрат на витрачену енергію для технологічних цілей становить 22,263 %.

Цей відсоток від собівартості продукції можна знизити за рахунок впровадження запропонова-ної технології, тому що при впровадженні утилізаційної установки синтезу гідразин сульфату зі стіч-ної води виробництва карбаміду знижується витрата пари та електроенергії, що використовується на стадії десорбції та гідролізу.

5. Прямі послуги виробничого характеру, відсоток витрат яких є сталим і становить 0,748 % від собівартості однієї тонни карбаміду. Ці послуги враховують витрати на амортизацію обладнання, капітальний ремонт, модернізацію виробництва.

6. Очищення промислових стічних вод на території підприємства. Цій статті ви-трат належить 0,192 % затрат від собівартості продукції. На очисні установки відводиться частина стічної води виробництва карбаміду, що пройшла додаткове очищення на стадіях десорбції та гідролізу.

При розрахунках економічного ефекту впровадження утилізаційної установки синтезу гідразин сульфату стаття витрат на очищення промислових стічних вод частково ліквідується. В зв'язку з тим, що в цеху утворюються стоки невиробничого характеру, повністю нівелювати цей відсоток нелогічно, тому знизити собівартість однієї тонни карбаміду за рахунок зменшення витрат на цю статтю можна на 90 %, що становитиме 0,173 % від загальної вартості однієї тонни карбаміду.

7. Перекачка стічних вод до очисних споруд. На цю статтю витрачається 0,089 % від собівартості продукції. При впровадженні утилізаційних технологій витрати на перекачку стоків повністю ліквідуються.

8. Очищення стоків на установках нітриденітрифікації. На цю статтю витрат затрачається 0,479 % від собівартості продукції. За умови впровадження утилізаційних технологій, витрати на очищення стоків на установках нітриденітрифікації повністю ліквідуються.

При впровадженні утилізаційної технології синтезу гідразин сульфату економічний ефект може очікуватись у 2,215 % заощаджень з 1 тонни готового продукту (карбаміду) [27].

Ці заходи сприятимуть підвищенню ефективності виробничої діяльності цеху М-3: зниженню матеріаломісткості карбаміду, його собівартості, що в підсумку призведе до підвищення прибутку та рентабельності витрат досліджуваного виробничого підрозділу.

В третьому розділі були розглянуті резерви зростання ефективності виробничої діяльності підприємства в загалі. Визначено, що результати діяльності можуть покращуватись за рахунок різноманітних чинників (змін в

асортименті та структурі виробництва, якості продукції, дотримання ритмічної роботи тощо).

ВИСНОВКИ

Аналіз виробничої діяльності має вкрай важливе значення успішного розвитку підприємства в нестабільних ринкових умовах. Своєчасно виявлені недоліки дозволяють уникнути втрат або мінімізувати їх. Визначені під час аналізу та залучені у виробничу діяльність резерви дають змогу покращувати результати господарської діяльності як виробничого підрозділу, так і підприємства в цілому.

ПрАТ «Сєверодонецьке об'єднання «Азот» - потужний хімічний комплекс, який активно розвивається в різних напрямках виробничої діяльності. В останні часи підприємство працює в складних умовах внутрішнього та зовнішнього середовища. Постійне зростання ціни на головний сировинний ресурс – природний газ – вимагає повномасштабного вдосконалення технологічних процесів виробництва продукції, але недостатність необхідних коштів та складні ринкові умови функціонування, що головним чином полягають у невизначеності та стрімких коливаннях цін на готову продукцію, роблять неможливим одночасне й повне оновлення усіх виробництв. Однак, всі ці труднощі не заважають підприємству йти шляхом інноваційного розвитку, поступово вдосконалюючи власну техніко-технологічну базу.

Цех М-3 з виробництва карбаміду є основним виробничим підрозділом ПрАТ «Сєверодонецьке об'єднання «Азот». В 2011 р. товарна продукція цеху склала майже 19 % загального обсягу товарної продукції по підприємству.

Проведена оцінка техніко-економічного стану цеху продовж 2009-2011 років показала, що сприятлива кон'юнктура зовнішнього ринку, а маже весь карбамід експортується, сприяла нарощуванню обсягів виробництва. Причому в 2011 р. порівняно з 2010 р. суттєво зросла ціна 1 т карбаміду в наслідок чого, вартісний обсяг товарної продукції зріс більш ніж на 42 %, в сукупності зі зростанням собівартості виробництва (+41 %) це призвело до

скорочення витрат на 1 грн. товарної продукції та зростання рентабельності витрат до 16,13 %.

В виробництві продукції простежується певна сезонність зі зростання обсягів у весняні місяці.

В результаті аналізу основних фондів визначено, що на кінець 2011 р. силові та робочі машини й устаткування становлять 40,37 %, продовж 2005-2006 р.р. відбувався активний рух основних засобів, особливо їх надходження. Поступово завдяки цьому зростає коефіцієнт придатності.

Чисельність працівників виробничого підрозділу зростала продовж 2009-2011 рр. зі збільшенням питомої ваги робітників.

В цілому наявні в цеху ресурси використовуються ефективно, про що свідчать отримані результати.

Витрати на виробництво продукції головним чином зросли за рахунок збільшення вартості використовуваних напівфабрикатів, а саме – аміаку.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що вдосконалення технологічного процесу виробництва на фоні стрімкого зростання вартості природного газу, матиме особливо актуальне значення на рівень собівартості 1 т карбаміду й всього товарного випуску, а отже й ефективність діяльності підрозділу в цілому.

Для покращення результатів виробничої діяльності цеху М-3 ПрАТ «СЄВЄРОДОНЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ АЗОТ» запропоновано комплекс організаційно технічних заходів, які сприятимуть зростанню обсягу виробленої продукції, зниженню її собівартості, а отже підвищенню прибутку як виробничого підрозділу, так і підприємства в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Авторское свидетельство. Способ очистки сточных вод производства мочевины путем гидролиза. Кл. 3 02 F 1/52, Коряжин С. П., Ульянов С. В., Юдина Т. Д. Опубл. 1969 г.
2. Патент № 2056408, 3 07 3 273/04. Способ гидролиза мочевины, содержащейся в отработанной воде с установок синтеза мочевины, и колонный аппарат для его осуществления. Винченцо Логана. Опубл. 1996.
3. Абалкин Л.И. Конечные народнохозяйственные результаты. Сущность, показатели, пути повышения. – 2-е изд. доп. и перераб. – М., 1982. – 236 с.
4. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероблене. / В. Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.
5. Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 592 с.
6. Бугуцький О.А. Аналіз економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. –К.: Урожай, 1976. – 264 с.
7. Гойко А.Ф. Методи оцінки ефективності інвестицій та пріоритетні напрями їх реалізації. – Київ: ВІРА-Р, 1999. – 320 с.
8. Голубєва Т.С., Колос І.В. Методологічні підходи до оцінки ефективності діяльності підприємства / Актуальні проблеми економіки №5 (59), 2006.
9. Горбань О.М., Бахрушин В.Є. Основи теорії систем і системного аналізу: Навчальний посібник. – Запоріжжя: ГУ “ЗІДМУ”, 2004. – 204 с.
10. Долан Э. Дж., Линдсей Д. Рынок: микроэкономическая модель / Пер. с англ. В. Лукашевича и др.; Под общ. ред. Б. Лисовика и В. Лукашевича. – С.-Пб., 1992. – 496 с.
11. Економіка підприємств АПК: Навчальний посібник для вузів / Дусановський С.Л., Дудар Т.Г., Олійник В.М; під ред. Дусановського С.Л. – Тернопіль: Тернопіль, 1997. – 267 с.
12. Економічний аналіз: Навч. посібник / За ред. Ніконенко М.С. –К., 2003. –

679 с.

13. Іщенко І.І., Терещенко С.П. Оцінка економічної ефективності виробництва та затрат. – К.: Вища школа, 1991. – 187 с.
14. Костецька Н. П. Факторний підхід до формування стратегії зниження витрат підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2011. № 1 (30). С. 159–166.
15. Макаровська Т.П., Бондар Н.М. Економіка підприємства: Навч. посібник. – К.: МАУП, 2003. – 298 с.
16. Макмиллан Р. *Економикс*. – М.: «Издательство ПРИОР», 1998. – 384 с.
17. Нили Э., Адамс К., Кеннерли М. *Призма эффективности*. – К.:Баланс-клуб, 2003. - 478 с.
18. Орлов П.А. *Экономика предприятия: Учеб. пособие*. – Х.: РИО ХГЭУ, 2000. – 401 с.
19. *Основи економічної теорії* / С.В. Мочерний, С.А. Єрохін, Л.О. Каніщенко та ін. – К.: Знання, 2000.
20. Нелепи В.М. *Планування на аграрному підприємстві: підручник*. – К.: КНЕУ, 2000. – 372 с.
21. Поклонський С.Т., Мухопадов В.Г. *Економіка підприємства: Навч. посібник*. – К.: Віктар, 2001. – 178 с.
22. Русак Н.А. *Экономический анализ в условиях самофинансирования предприятий*. – Минск: Беларусь, 1989. – 215 с.
23. Рыбин В.Н. *Планирование эффективности и интенсификация производства в машиностроении*. – Л.: Машиностроение, 1989. – 128 с.
24. Чумаченко М. *Економічний аналіз* / М. Чумаченко. – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с. Эддоус М., Стенсфилд Р. *Методы принятия решения*, М.: Аудит ЮНИТИ, 1997. – 590 с.
25. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. *Методика финансового анализа*. – М.: ИНФРА–М, 1996. – 176 с.
26. *Экономическая эффективность новой техники в машиностроении* / А.П. Ковалев, Н.К.Кочалос, А.А.Колобов. – М.:Машиностроение, 1978. – 255 с.

27. Демчук І.М. Економічна оцінка ефективності впровадження технологій вторинної переробки відходів виробництв на прикладі утилізації азотовмісних стоків агрегату синтезу карбаміду / І.М. Демчук, Г.С. Столяренко // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки – 2018. – Вип. 48. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/127008>
28. Івашків Т.С. Використання показника порівняльної економічної ефективності в умовах ринкової економіки // Наукові записки за матеріалами IV Міжн. конф. студентів та молодих учених “Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стає економічне зростання”. Т. 1. – Донецьк, 2003. – С. 99-100.
29. Падерин И.Д. Научные и практические аспекты повышения экономической эффективности современного предприятия // Вісник Академії економічних наук України. – 2003. – №1. – С. 89–95.
30. Цюрко И. А. Учет расходов на производство и формирование себестоимости продукции производственного предприятия. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки.* 2016. Вип. 16. Ч. 3. С. 143–146.
31. Шнипко О. Нагромадження основного капіталу як фактор конкурентоспроможності економіки / Шнипко О. // Економіка України. – 2005. - № 7. – с.23-35.
32. Агентство промышленных новостей. Исследование рынков & Бизнес-аналитика. Номенклатура и классификаторы продукции. Экспресс-анализ рынка «Производные гидразина или гидроксиламина органические». Москва, 2001–2016. URL: <http://www.apn-ua.com/dkpp/21584>. (Дата обращения: 18.02.2016).
33. Савицкая Г.В. Экономический анализ: учеб./Г.В. Савицкая. – 12-е изд., испр. и доп. – Мн.: Новое знание, 2007. – 679 с. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства.: Навч. пос. – К.: Знання, 2004. 654 с.

34. Швець Н.В., Овечкіна О.А. Структура, оформлення та захист випускної роботи. Методичні рекомендації для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» напрямку підготовки 6.030504 «Економіка підприємства» денної та заочної форми навчання. – Северодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. – 31 с.